

Å bli ansett uskyldig til det motsatte er bevist
–eller erstatningsansvar er idømt

*Forholdet til uskyldspresumsjonen, særlig hensynet til
omdømmet, når en frifunnet person idømmes
erstatningsansvar.*

Kandidatnummer: 165

Antall ord: 14 982

JUS399 Masteroppgave/JUS398 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

31. mai 2016

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse.....	2
1 INNLEDNING.....	4
1.1 Presentasjon av problemstilling.....	4
1.2 Presiseringer og avgrensninger.....	5
2 RETTSKILDER OG METODE.....	6
3 USKYLDSPRESUMSJONEN I EMK ARTIKKEL 6-2.....	7
3.1 Uskyldspresumsjonens virkeområde.....	7
3.1.1 Hvem er vernet?.....	7
3.1.2 Hvem er forpliktet?.....	8
3.1.3 I hvilke situasjoner gjelder art. 6-2?.....	8
3.2 Hva utgjør en overtredelse av uskyldspresumsjonen etter EMD-praksis?.....	10
3.2.1 Utgangspunkt: selv om det mislyktes å bevise straffskyld, kan andre rettsfølger idømmes ut ifra samme faktiske grunnlag uten at uskyldspresumsjonen er overtrådt.....	10
3.2.2 Tidlig EMD-praksis (sentrale dommer fra 1980-2000-tallet): Ordbruken kan medføre krenkelse – skille mellom frifinnelse og annen avgjørelse i straffesaken til mistenktes gunst.....	11
3.2.3 Nyere EMD-praksis (sentrale dommer fra 2000-tallet): Krenkelse avhenger av straffesakens avslutningsform og <i>partsforholdet i erstatningssaken</i>	13
3.2.3.1 Introduksjon.....	13
3.2.3.2 Dommene <i>Hammern</i> og <i>O</i>	13
3.2.3.3 Dommene <i>Ringvold</i> og <i>Y</i>	14
3.2.3.4 Oppfølgere til <i>Ringvold</i> og <i>Y</i>	18
3.3 Hvordan ivaretas hensynene bak uskyldspresumsjonen med denne rettstilstanden?.....	20
3.3.1 Rettsteknisk uheldig rettstilstand.....	20

3.3.2	Bør skillet på partsforhold i erstatningssaken oppheves de lege ferenda?.....	21
3.3.3	Bør skillet mellom frifinnelser og andre utfall på straffesaken til mistenktes gunst oppheves de lege ferenda?.....	23
4	GJENNOMFØRINGEN AV USKYLDSPRESUMSJONEN I NORSK NASJONAL RETT.....	28
4.1	Generelt.....	28
4.2	Utgangspunkt: Etter norske prosessregler kan erstatningsansvar idømmes for et faktisk forhold det foreligger en strafferettslig frifinnelse for etter bevisets stilling.....	28
4.2.1	Introduksjon.....	28
4.2.2	Avgjørelse av erstatningsansvar i sivil, etterfølgende sak mellom den frifunne og fornærmede (etterfølgende erstatningssak).....	28
4.2.3	Avgjørelse av erstatningsansvar i den (straffe)saken som frifant den tiltalte (kombinasjonsprosess).....	29
4.3	Grensen for konkret krenkelse av uskyldspresumsjonen oppstilt av norsk Høyesterett for avgjørelse av erstatningsansvar i slike tilfeller.....	30
4.3.1	Introduksjon.....	30
4.3.2	Eldre Høyesterettspraksis (sentrale dommer <i>før</i> 2003): Ordbruk som innebærer 'konstatering av straffskyld' medfører konkret krenkelse – uansett om frifinnelse eller annen avgjørelse i straffesaken til mistenktes gunst.....	30
4.3.3	Nyere Høyesterettspraksis (sentrale dommer <i>etter</i> 2003): 'Tilskrivelse av straffansvar' medfører konkret krenkelse – krav om å unngå å skape forbindelse til straffesaken og at erstatningsavgjørelsen samlet sett sår tvil om riktigheten av frifinnelsen.....	32
4.4	Kan uskyldspresumsjonen gjennomføres i norsk rett på en måte som ivaretar de bakenforliggende hensyn på en bedre måte?.....	35
4.4.1	Bør adgangen til idømmelse av erstatningsansvar stenges for i slike tilfeller de lege ferenda?.....	35
4.4.2	Hvordan kan endringen fra punkt 4.4.1 gjennomføres i norsk rett?.....	41
	Kilderegister.....	43

1 Innledning

1.1 Presentasjon av problemstilling

Opgavens problemstilling er hvordan hensynene bak uskyldspresumsjonen i EMK art. 6-2 ivaretas når en straffeforfølgning er avsluttet til den mistenktes gunst, men vedkommende idømmes erstatningsansvar for samme faktiske forhold, og om norsk nasjonal rett kan gjennomføre uskyldspresumsjonen på en måte som ivaretar de sentrale hensyn i slike tilfeller på en bedre måte.

Uskyldspresumsjonen, retten til å bli ansett uskyldig til det motsatte er bevist etter lov, er et av de mest fundamentale rettsstatsprinsippene. Det er et grunnleggende krav som enhver må kunne stille til myndighetene under et hvert rettssystem.¹

I og med en fellende straffedom mot en person, er det ubestridt at behovet for vern av vedkommendes uskyld har opphørt. Det er da bevist etter en rettferdig rettergang at nettopp straffskyld forelå for forholdet. Senere saker som innebærer at det konstateres at vedkommende er straffskyldig, er dermed åpenbart verken i strid med prinsippet slik det er nedfelt i Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen av 4. november 1950 (heretter EMK) eller den allmenne rettsoppfatningen.

Derimot er det mindre klart om uskyldspresumsjonen er krenket når en straffesak er avsluttet til den mistenktes gunst, men andre rettsfølger avgjøres mot vedkommende på grunnlag av samme faktiske forhold som straffesaken gjaldt.

Slike tilfeller kan fremstå som en motsigelse av uskyldspresumsjonen fra flere perspektiver. Den mistenkte kan få en opplevelse av at det gunstige utfallet av straffesaken overskygges og til en viss grad oppheves.² I tillegg sendes det i slike tilfeller et sterkt signal til omverden om at straffesaken nok også skulle ha endt i fellende dom for vedkommende (se punkt 4.4.1). Disse problemene ble særlig demonstrert med Karmøy-saken³. Fetteren til et drapsoffer ble dømt for drapet og samtidig til å betale oppreisning til offerets foreldre. I lagmannsretten ble han imidlertid strafferettslig frifunnet

---

¹ Aall, Rettsstat og menneskerettigheter, s. 462

² Slik NOU 2000:33 s. 32 punkt 2.3.4

³ Birgitte Tengs-saken.

for drapet, mens oppreisningen – basert på det samme faktiske forholdet – ble opprettholdt (også i Høyesterett). Av mediedebatten å dømme, fant folk flest det uforståelig at man kunne bli både dømt og frikjent, og det kunne det se ut til at oppreisningserstatningen og dens begrunnelse, særlig i lokalsamfunnet, ga den frikjente et stempel som drapsmann likevel.⁴

På tross av dette er det klart ut ifra omfattende praksis fra den Europeiske Menneskerettighetsdomstolen (heretter EMD) at uskyldspresumsjonen i EMK *prinsipielt* ikke står i veien for slike tilfeller.⁵ Uskyldspresumsjonen krenkes for eksempel ikke alene av den grunn at en person blir idømt erstatningsansvar selv om straffesaken om forholdet endte med at vedkommende ble frifunnet.⁶ Med denne generelle adgangen har følgelig hensynene bak uskyldspresumsjonen måttet vike for andre hensyn som gjør seg gjeldende på området.

De fellende dommer fra EMD viser imidlertid at det gjelder visse grenser for slike tilfeller. Oppgaven vil derfor undersøke hvilke grenser EMD har latt uskyldspresumsjonen utgjøre i *konkrete tilfeller* der en straffesak har endt til den mistenktes gunst, men dens faktiske grunnlag er anvendt til å avgjøre en annen rettsfølge mot vedkommende. Deretter vil det drøftes om disse grensene i tilstrekkelig grad medfører at hensynene bak uskyldspresumsjonen er ivaretatt.

Videre vil det undersøkes hva som er norsk gjeldende rett på dette punkt – når erstatning kreves for et forhold den påståtte skadevolder er straffeforfulgt, men ikke straffedømt for – og om den norske gjennomføringen av uskyldspresumsjonen kan ivareta de hensyn som gjør seg gjeldende på en bedre måte.

1.2 Presiseringer og avgrensninger

Oppgaven gjelder tilfeller der erstatningsansvar idømmes etter at en straffesak om forholdet på en eller annen måte er avsluttet til den mistenktes gunst, men hovedvekten vil bli lagt på tilfeller der straffesaken har endt med *en frifinnende dom*.

Med idømming av erstatningsansvar om forholdet fra straffesaken mener jeg en erstatningssak om det samme faktiske forholdet som straffesaken, altså der *grunnlaget for erstatningsansvaret fullt ut*

---

⁴ Se f.eks. NOU 2000:33 s. 31 punkt 2.3.3

⁵ Eksempelvis *Y mot Norge* og *Sekanina mot Østerrike*

⁶ Se f.eks. *Ringvold mot Norge* forutsetningsvis

baserer seg på det faktiske forholdet fra straffiltalen/siktelsen/anmeldelsen.

Det er mange grunner til at en person kan bli dømt erstatningsansvarlig selv om straffesaken om forholdet endte i vedkommendes favør, f.eks. foreldelse av straffekravet, manglende tilregnelighet eller straffrihetsgrunner som f.eks. nødrett. Oppgaven gjelder kun straffesaker avsluttet i den mistenktes favør *på grunn av manglende bevis for at vedkommende begikk handlingen fra tiltalen.* Bakgrunnen for det er at når straffesakens utfall (til mistenktes gunst) skyldes andre frifinnelsesgrunner, er det mindre problematisk om erstatningsansvar idømmes. Det er ingen direkte motsigelse dersom en erstatningsdom fastslår at vedkommende begikk de faktiske handlingene som også var del av straffesaken, hvis straffesaken fastslo det samme, men bare avsto fra å straffe vedkommende fordi handlingene f.eks. var begått i nødrett. Det fremstår ikke nødvendigvis da forunderlig eller uforståelig for den mistenkte eller allmennheten at vedkommende kan være straffri, men erstatningsansvarlig.⁷

Videre er det mange rettsfølger som kan være aktuelle å idømme ut ifra et faktisk forhold det har mislykkes å idømme straff for. Kun *idømming av erstatningsansvar (og til dels avslag på erstatning for uberettiget strafforfølgning)* vil bli behandlet i denne oppgaven. Dette av hensyn til oppgavens omfang og fordi problemstillingen kommer klarest på spissen mht. erstatning.

2 Rettskilder og metode

Uskyldspresumsjonen var lenge et prinsipp som ikke var nedfelt skriftlig i norsk rett i lovtekst, forskrift eller lignende. Norske domstoler anvendte uskyldspresumsjonen fra artikkel 6-2 i EMK under henvisning til Norges forpliktelse til å sikre rettighetene og frihetene fra konvensjonen (jf. artikkel 1) og at konvensjonen skal gjelde som norsk lov (jf. Lov 30/1999 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) § 2).

Etter revisjonen av Grunnloven i 2014, ble uskyldspresumsjonen kodifisert i Grunnloven § 96 (2). Det fremgår av forarbeidene at dette ikke skulle medføre noen endring i rettstilstanden, slik at bestemmelsen fortsatt måtte forstås i lys av EMK art. 6-2. Bestemmelsen skulle oppsummere i én setning de ulike sidene av uskyldspresumsjonen, bl.a. beviskravet om at rimelig tvil må komme den mistenkte til gode.⁸ Når det i denne oppgaven redegjøres for hva uskyldspresumsjonen tillater, vil

⁷ Aall, Rettsstat og menneskerettigheter, s. 477. Se også oppgavens punkt 4.4.1

⁸ Dokument 16 (2011-2012) s. 130. Også Rt. 2014 s. 1292 avsnitt 14-15

jeg derfor hovedsakelig behandle regelen slik den fremgår av EMK art. 6-2 og EMDs praksis. (EMD dikterer/utvikler innholdet av art. 6-2, men hvorvidt EMDs praksis også er bestemmende for innholdet av Grl. § 96 (2), avgrenses det mot å behandle i denne oppgaven.)

Når det i denne oppgaven redegjøres for hva norsk nasjonal rett tillater de lege lata, vil jeg behandle norske (prosess)lover samt Høyesteretts praksis.

Det må påpekes at plikten statene har til å sikre konvensjons innhold kun angir en minimumsforpliktelse. EMK er ikke til hinder for at statene kan gjennomføre rettighetene i sin nasjonale rett med en sterkere grad av vern.⁹ Følgelig er ikke rettsreglene som følger av EMK art. 6-2 nødvendigvis til hinder for at man i norsk rett, i medhold av Grl. § 96 (2), gir uskyldspresumsjonen større rekkevidde eller oppstiller strengere krav til overholdelse.

De internasjonale og nasjonale rettsreglene vil også bli vurdert de lege ferenda.

I det følgende vil uskyldspresumsjonen, dens virkeområde og rekkevidde presenteres, før jeg redegjør for hva som etter EMDs praksis utgjør en krenkelse når andre rettsfølger avgjøres på bakgrunn av et faktiske forhold som det foreligger en strafferettslig frifinnelse for. Jeg vil deretter drøfte i hvilken grad rettstilstanden ivaretar hensynene bak uskyldspresumsjonen og alternativer til gjeldende rett. Deretter vil jeg redegjøre for gjennomføringen av uskyldspresumsjonen i norsk nasjonal rett i slike tilfeller og drøfte om rettstilstanden ivaretar de sentrale hensyn på en hensiktsmessig måte eller om uskyldspresumsjonen burde gjennomføres på en annen måte i norsk rett.

3 Uskyldspresumsjonen i EMK artikkel 6-2

3.1 Uskyldspresumsjonens virkeområde

3.1.1 Hvem er vernet?

I EMK artikkel 6-2 heter det:

---

⁹ Dette følger EMK art. 53

“Everyone charged with a criminal offence shall be presumed innocent until proved guilty according to law.”

Det fremgår av formuleringen «[e]veryone» at uskyldspresumsjonen verner om alle og enhver og at det er fysiske personer som er i kjerneområdet for rettigheten. (Det avgrenses mot å drøfte hvorvidt juridiske personer omfattes.)

3.1.2 Hvem er forpliktet?

Når det gjelder hvem som må overholde uskyldspresumsjonen, peker ikke ordlyden i «shall be presumed» mot noen konkret person eller myndighet, men fremstår nærmest som en total forpliktelse. Det er imidlertid klart at det i medhold av artikkel 6-2 ikke kan kreves at privatpersoner og samfunnet generelt må legge til grunn at en person som ikke er dømt straffskyldig er uskyldig – ikke en gang EMD kan styre hva allmennheten synes eller tror. Derimot angir uskyldspresumsjonen en generell forpliktelse for *staten* til å sørge for at ingen behandles som straffskyldig som ikke er bevist straffskyldig.¹⁰ Staten må påse at dens organer og tjenestemenn i handling og ord ikke strider med dette.¹¹ Uskyldspresumsjonen skal dermed hindre at et offentlig organ treffer *en beslutning* som forutsetter at vedkommende er straffskyldig uten at straffskyld er blitt bevist samt hindre *uttalelser* fra offentlige tjenestemenn som krenker uskyldspresumsjonen. Hvis for eksempel representanter for politiet eller påtalemyndigheten fremsetter uforbeholdne uttalelser til pressen om straffskyld for den tiltalte i en pågående straffesak, vil det krenke uskyldspresumsjonen. Dette var tilfelle i *Allenet de Ribemont mot Frankrike*, der EMD fant at uskyldspresumsjonen omfattet ytringene selv om de ikke var fremsatt av en dommer eller i selve rettssaken. Imidlertid må konteksten uttalelsen fremkommer i, tas i betraktning. Når aktor som representant for påtalemyndigheten argumenterer ensidig i en straffesak for at den tiltalte er straffskyldig og slik sett ikke presumerer at vedkommende er uskyldig, er det naturlig nok ikke et konvensjonsstridig brudd på uskyldspresumsjonen.¹² Slik sett kan situasjonen medføre at visse statlige representanter må unntas.

3.1.3 I hvilke situasjoner gjelder art. 6-2?

Etter ordlyden inntreer beskyttelsen fra en straffsiktelse («charge») er tatt ut mot noen og gjelder «until» vedkommende er bevist straffskyldig. (Det kan også tenkes tilfeller der beskyttelsen inntreer fra et tidligere tidspunkt.¹³ Denne oppgaven vil imidlertid ikke angå tilfeller der det ikke er reist en formell anklage eller det er usikkert om «charge»-vilkåret er oppfylt, men omhandle tilfeller der det

¹⁰ jf. EMK art. 1.

¹¹ Jacobs m.fl., *The European Convention on Human Rights*, s. 289

¹² Slik også Aall, *Rettsstat og menneskerettigheter*, s. 464

¹³ *Ibid.*, s. 463

utvilsomt har vært opprettet en formell straffesak.)

Formålet bak uskyldspresumsjonen gjør at vernets utstrekning er todelt. For det første stiller art. 6-2 en rekke prosessuelle krav *mens straffesaken pågår*. Eksempler er krav til bevisbyrden i saken, at den mistenkte har vern mot selvinkriminering, mm.¹⁴ Dette er tiltak som skal motvirke uriktige domfellelser, og denne siden av art. 6-2 handler altså om å øke rettssikkerheten. Dette medfører at også handlinger eller uttalelser fra representanter for staten som ikke har forekommet i selve straffavgjørelsen eller har utgjort noen del av selve rettssaken, likevel omfattes av art. 6-2 så lenge de har en forbindelse til den pågående straffesaken.¹⁵ (Dette forbindelseskravet utdypes under 3.2.3.3 og 3.3.2). Bakgrunnen er at slike injurierende uttalelser om en mistenkts straffskyld før straffesaken er avsluttet, kan medføre at en senere dom skyldes påvirkning og eventuelt forhåndsdømming hos rettens medlemmer.¹⁶

For det andre skal artikkel 6-2 beskytte personers uskyld *etter at straffesaken er avsluttet uten fellende straffedom*.¹⁷ Det vil f.eks. kunne krenke uskyldspresumsjonen om det i domsgrunnene til en frifinnelse heter at det er sterke bevis som kan tilsi straffskyld, men at man ikke vil tilsidesette juryens kjennelse¹⁸ eller en person holdes fortsatt varetektsfengslet for et forhold det er besluttet henleggelse av. Når en straffesak er innstilt eller den tiltalte frifunnet, skal vedkommende vernes mot i ord eller handling å bli behandlet som straffskyldig. At vernet ikke da skal opphøre, følger også av ordlyden; en slik avslutning på straffesaken innebærer jo at “proved guilty” som vernets opphørstidspunkt, ikke har inntruffet. Denne siden av art. 6-2 skal bl.a. sikre hensynet til den mistenktes omdømme, tillit til rettssystemet og renavaskingseffekten av frifinnelser.¹⁹ Det handler dessuten om å sikre at vernet om en persons uskyld blir praktisk og effektivt.²⁰ Dersom det skulle tillates at det i domsgrunnene til en frifinnelse f.eks. het at det var tvilsomt om den mistenkte i realiteten burde frifinnes, ville det lett medført at frifinnelsen som endelig konklusjon på forholdet ble tilsidesatt og at vernet om vedkommendes uskyld ble illusorisk.

De nevnte eksemplene gjelder ord og handlinger rundt selve straffiltalen eller straffesakens forløp,

¹⁴ Møse, Menneskerettigheter, s. 366-367

¹⁵ jf. *Allenet de Ribemont* avsnitt 33 og 36-37. Uttalelsene til pressen “... were explained by the existence of that [criminal] investigation and had a direct link with it.” og var uforbeholdne om den mistenktes straffskyld. Dermed var art. 6-2 overtrådt.

¹⁶ jf. også Dokument 16 (2011-2012) s. 130 om viktigheten av at den dømmende og utøvende makt “... forholder seg objektivt til bevismaterialet og bekjemper forutinntatte holdninger for å redusere risikoen for at uskyldige straffedømmes.”

¹⁷ Se Aall, Rettsstat og menneskerettigheter, s. 472, jf. s. 463

¹⁸ Jf. forutsetningsvis *Allen mot Storbritannia* avsnitt 131.

¹⁹ Hensynene er bl.a. fremhevet i NOU 2000:33 s. 26 og Pedersen, TfS, s. 262

²⁰ Jf. omfattende EMD-praksis om at rettighetene i EMK må tolkes og anvendes med dette målet for øyet, eksempelvis *Allen* avsnitt 94.

men de nevnte formålene medfører at uskyldspresumsjonen også gjelder i senere saker mot samme person om *en annen rettsfølge*.²¹ Også «senere» offentlige myndigheter må altså overholde presumsjonen for personens strafferettslige uskyld i anledning det forholdet vedkommende var mistenkt, men ikke straffedømt for – f.eks. ved avgjørelse om forfølgningserstatning. Forutsetningen for at uskyldspresumsjonen aktiveres i en slik sak om en annen rettsfølge, er imidlertid som nevnt at saken har en påviselig forbindelse til den avsluttede straffesaken.²²

Etter dette er det klart at uskyldspresumsjonen kan komme til anvendelse og være overtrådt med situasjonen at en person er idømt erstatningsansvar for et faktisk forhold vedkommende er strafferettslig frikjent for etter bevisets stilling. Hva som nærmere må til for dette, vil undersøkes i det følgende.

3.2 Hva utgjør en overtredelse av uskyldspresumsjonen etter EMD-praksis?

3.2.1 Utgangspunkt: selv om det mislyktes å bevise straffskyld, kan andre rettsfølger idømmes ut ifra samme faktiske grunnlag uten at uskyldspresumsjonen er overtrådt

EMD har fastslått at uskyldspresumsjonen i EMK artikkel 6-2 ikke er krenket alene med den situasjonen at det avgjøres rettsfølger mot noen basert på et faktisk forhold det har mislyktes å straffe vedkommende for (se punkt 1.1). At en (tidligere) mistenkt må tåle denne innskrenkningen i vernet av sin uskyld, kan forklares med at det vektlegges andre relevante hensyn på området. At den mistenkte ikke er blitt funnet straffskyldig etter anklagene, innebærer tross alt sjelden noen konstatering av at det er *helt sikkert* at vedkommende ikke utførte den straffbare handlingen, heller det motsatte: at det *ikke* er helt sikkert (utover enhver rimelig tvil) at vedkommende utførte den. Hvis det i en etterfølgende erstatningssak, etter et lavere beviskrav kan bevises at den mistenkte utførte handlingen, er det gjenopprettingshensynet til offeret for en straffbar handling som i tilfelle begrunner at den mistenkte idømmes erstatning selv om vedkommende ikke ble funnet

²¹ jf. *Hammern mot Norge* avsnitt 41, med henvisning til *Sekanina, Asan Rushiti mot Østerrike* og *Lamanna mot Østerrike* (straffesaker med frifinnelser) og dommene *Minelli mot Sveits*, *Lutz mot Tyskland*, *Nölkenbockhoff mot Tyskland* og *Englert mot Tyskland* (innstilt strafforfølgning).

²² jf. *Hammern* avsnitt 42 og *O mot Norge* avsnitt 34: «The issue is whether the compensation case nevertheless was linked to the criminal trial in such a way as to fall within the scope of Article 6 § 2.» jf. Også *Sekanina* avsnitt 22: «... a link between the two sets of proceedings ... »

straffskyldig.²³

Innskrenkningen i mistenktes vern kan imidlertid ikke være total. I en sak der den mistenkte kreves for erstatning basert på forholdet fra strafftiltalen, kan ikke vernet av vedkommendes uskyld fullstendig ignoreres eller forsømmes når straffesaken har konkludert med at det ikke kan bevises nettopp straffskyld. Det ville utgjort en uakseptabel uthuling av uskyldpresumsjonen som grunnleggende rettighet. Selv om art. 6-2 ikke stenger for at f.eks. erstatningsansvar besluttes, stiller bestemmelsen derfor likevel krav til måten rettsfølgen besluttes på.²⁴ Dette er tema i det følgende – hvilken konkret grense uskyldpresumsjonen utgjør i praksis for at hensynet til den mistenkte skal kunne ivaretas.

3.2.2 Tidlig EMD-praksis (sentrale dommer fra 1980-2000-tallet):

Ordbruken kan medføre krenkelse – skille mellom frifinnelse og annen avgjørelse i straffesaken til mistenktes gunst

Rettstilstanden etter eldre EMD-praksis innebærer at krenkelse av uskyldpresumsjonen ved idømmelse av andre rettsfølger mot en mistenkt person ut ifra samme faktiske forhold, må avgjøres ut ifra den etterfølgende dommens ordbruk. Grensen avhenger av hvordan straffesaken ble avsluttet til vedkommendes gunst.

Tidlig praksis fra EMD gjaldt idømmelse av erstatning *til* den siktede fra staten i etterkant av at en straffesak endte uten fellende straffedom. Den omstendighet at vedkommende ikke var dømt straffskyldig, ble ansett som det sentrale når det etter denne praksisen gikk en avgjørende grense ved uttalelser om nettopp straffskyld.²⁵ Regelen var at uskyldpresumsjonen var krenket hvis den etterfølgende avgjørelsen inneholdt *konstatering av straffskyld* (“determination of the accused's guilt”²⁶, “finding of guilt”²⁷ etc.) og slik hadde gått utenfor rammen av tillatelig *ytring av mistanke* overfor vedkommende (beskrivelse av “a state of suspicion” f.eks.²⁸).

I dommen *Sekanina mot Østerrike* ble denne regelen presisert nærmere. Saksforholdet var at klageren var *frikjent* for strafftiltalen om drap på sin kone og søkte erstatning for uberettiget

²³ Se f.eks. *Y mot Norge* avsnitt 41. Også Strandbakken, LoR, s. 234 under omtalen av norsk retts ordning på området.

²⁴ Slik også Strandbakken, LoR, s. 234

²⁵ Etterfølgende praksis henviser typisk til *Nölkenbockhoff* og *Englert* for denne regelen. Sakene gjaldt spørsmål om overtredelse av uskyldpresumsjonen ved avslag på erstatning for uberettiget forfølgning når straffesaken mot søkeren var innstilt før domstolsbehandling.

²⁶ jf. *Englert* avsnitt 37 og *Nölkenbockhoff* avsnitt 37 med videre henvisninger

²⁷ jf. *Del Latte mot Nederland* avsnitt 31 med videre henvisninger.

²⁸ jf. *Del Latte* avsnitt 31 med videre henvisninger og *Asan Rushiti* avsnitt 28 med videre henvisninger.

forfølgning fra den østerrikske stat. Erstatningskravet ble avvist. Etter en vurdering av bevisene ble avslaget begrunnet med at frifinnelsen utvilsomt ikke hadde tilbakevist all drapsmistanke mot klageren, slik loven krevde for å tilkjenne forfølgningserstatning. Klageren hevdet at erstatningsavslaget innebar en krenkelse av uskyldspresumsjonen. Staten anførte at uskyldspresumsjonen ikke var krenket når erstatningsavgjørelsens begrunnelse bare hadde henvist til en fortsatt mistanke mot klageren og ikke konstatert straffskyld mot han. Det ble vist til eldre EMD-praksis, bl.a. *Nölkenbockhoff* og *Englert*.

Domstolen avviste ikke tolkningen av de eldre dommene, men påpekte at disse gjaldt saker der straffesaken var blitt innstilt før noen domstolsbehandling (“... terminated before any final decision on the merits.”²⁹). Det var tillatt med “[t]he voicing of suspicions regarding an accused's innocence ...” så lenge straffesaken ikke var avsluttet med “... a decision on the merits of the accusation”.³⁰ Grensen fra eldre praksis, mistankeytring/konstatering av straffskyld, ville altså avgjøre krenkelsesspørsmålet hvis straffesaken ikke var avsluttet med noen dom, f.eks. henlagt eller fortsatt verserende. Derimot, med én gang det forelå en endelig frifinnende dom i en straffesak, kunne man ikke lenger bygge på slik mistanke. I erstatningsavslaget hadde den østerrikske domstolen ytret mistanke om den frifunne og dette hadde etterlatt tvil om riktigheten av frifinnelsen. Uskyldspresumsjonen var derfor krenket.

Regelen ble opprettholdt i senere dommer, blant andre *Asan Rushiti mot Østerrike*. Også her var avslag på forfølgningserstatning avvist begrunnet med at all mistanke mot den frifunne ikke var tilbakevist, men staten anførte at tilfellet skilte seg fra *Sekanina*-tilfellet. Erstatningsavslaget hadde nå kun bygd på den tvil som var uttrykt i den frifinnende dommen. Domstolen stadfestet regelen fra *Sekanina* med den presisering at «... once an acquittal has become final – be it an acquittal giving the accused the benefit of the doubt ... – the voicing of *any* suspicions of guilt, including those expressed in the reasons for the acquittal, is incompatible with the presumption of innocence.”³¹

Etter eldre EMD-praksis ville følgelig uskyldspresumsjonen være overholdt om en mistenkt person ble idømt erstatningsansvar så lenge *straffesaken om det samme forholdet ikke var avsluttet med en frifinnende dom (enda eller i det hele tatt)* og man i erstatningsbegrunnelsen unngikk å konstatere straffskyld. I etterkant av *en frifinnende dom* ville derimot uskyldspresumsjonen være overtrådt om man idømte erstatningsansvar for forholdet fra straffesaken og man i begrunnelsen uttrykte noen

²⁹ *Sekanina* avsnitt 28

³⁰ *Ibid.*, avsnitt 30

³¹ *Asan Rushiti* avsnitt 31. Min kursivering

mistanke om den frifunne sin uskyld.

3.2.3 Nyere EMD-praksis (sentrale dommer fra 2000-tallet):

Krenkelse avhenger av straffesakens avslutningsform og *partsforholdet i erstatningssaken*

3.2.3.1 Introduksjon

I nyere praksis har EMD i hovedsak fulgt linjen fra eldre praksis. Ved enkelte tilfeller har imidlertid saksforholdet skilt seg fra de som tidligere har vært forelagt Domstolen (punkt 3.2.3.3). EMD har da opprettholdt rettsreglene fra sin tidligere praksis, men foretatt enkelte sakstilpassede modifikasjoner. Derfor innebærer rettstilstanden etter nyere EMD-praksis at krenkelsesspørsmålet nå både beror på hvordan straffesaken ble avsluttet til mistenktes gunst, som tidligere, men også på hvem som er den mistenktes motpart i erstatningssaken.

3.2.3.2 Dommene *Hammern* og *O*

EMD avsa fire dommer mot den norske stat den 11. februar 2003: *Hammern, O, Ringvold* og *Y*.

Hammern og *O* ble behandlet sammen. I *Hammern* var klageren frifunnet for tiltale om seksuelt misbruk av barnehagebarn. Erstatning for uberettiget forfølgning ble likevel avslått etter Lov 22. mai 1981 nr. 25 (straffeprosessloven, heretter strpl.) § 444 slik den da lød. Begrunnelsen var at han ikke hadde sannsynliggjort at han ikke hadde utført handlingene fra tiltalen, slik bestemmelsen da krevde. Det ble også vist til at Høyesterett tidligere³² hadde avgjort at Strpl. § 444 ikke stred med uskyldspresumsjonen fordi erstatning etter bestemmelsen berodde på en ny, selvstendig vurdering og undergravde ikke en frifinnelse. *O* gjaldt også avslag på erstatning etter Strpl. § 444 med samme begrunnelse etter at klageren var frikjent for tiltale om seksuelt misbruk av datteren.

EMD påpekte at det ikke er tillatt med « ... even the voicing of suspicions ... » om den mistenktes uskyld når en endelig beslutning om frifinnelse foreligger.³³ I begge sakene var det klart ytret mistanke rundt de anklagene klageren var frifunnet for. I *Hammern* hadde Høyesteretts Kjæremålsutvalg oppsummert alle straffesakens beviser som tilsa at han var gjerningsmannen for handlingene fra straffiltalen.³⁴ I *O* hadde lagmannsretten uttalt at det ikke var sannsynliggjort at

---

³² I Rt. 1994 s. 721

³³ *Hammern* avsnitt 47, *O* avsnitt 39

³⁴ *Hammern* avsnitt 47

klageren ikke hadde seksuelt misbrukt datteren.³⁵

I begge tilfeller hadde de norske domstolene eksplisitt og gjennomgående påpekt at erstatningsavslaget ikke skulle påvirke frifinnelsen, men dette ble ikke tillagt vekt av Domstolen. « ... [S]uch a cautionary statement ... » endret ikke at mistankeytringene var egnet til å så tvil om riktigheten av frifinnelsen.³⁶ Uskyldspresumsjonen var krenket. (Dommene var enstemmige, men den norske dommer, Greve, fremsatte en egen begrunnelse.)

Rettsanvendelsen i *Hammern* og *O* var følgelig helt i samsvar med tidligere praksis ved at krenkelsesspørsmålet, på grunn av frifinnelsene, berodde på om det var ytret mistanke rundt den frifunne sin uskyld, og det overordnede temaet var om det var sådd tvil om frifinnelsen.

3.2.3.3 Dommene *Ringvold* og *Y*

I *Ringvold* og *Y* fravek EMD derimot rettstilstanden noe. I motsetning til alle de tidligere sakene for EMD³⁷, gjaldt ikke disse erstatningskrav mellom den frifunne og staten for forholdet straffesaken bygde på. De gjaldt i stedet erstatningskrav anlagt av *den fornærmede* mot den frifunne for forholdet straffesaken bygde på. Saksforholdet i *Ringvold* var at klageren var frikjent i lagmannsretten for seksuelle overgrep mot en mindreårig, men dømt i Høyesterett til å betale oppreisning. Som det vil fremgå nedenfor, avviste EMD (6 mot 1) at det forelå strid med uskyldspresumsjonen. I *Y* var klageren i lagmannsretten blitt frikjent for utuktig omgang med og drap av sin kusine, men dømt til å betale oppreisning til de pårørende, hvilket ble opprettholdt av Høyesterett. Der kom EMD til at erstatningsavgjørelsen stred med uskyldspresumsjonen. EMD behandlet sakene sammen, og til et viss punkt inneholder dommene ord for ord like domsgrunner. Jeg vil derfor behandle dem sammen.

Sammenlignet med tidligere EMD-dommer, er det i begge dommene vanskeligere å skille spørsmålet om artikkel 6-2 i det hele tatt kommer til anvendelse på saken fra spørsmålet om det foreligger en krenkelse i den konkrete saken. Mens domsgrunnene vanligvis skiller disse spørsmålene markant fra hverandre, kan vurderingene her se ut til å gli noe over i hverandre. EMD innleder (begge dommene) med spørsmålet om uskyldspresumsjonen i artikkel 6-2 kommer til anvendelse på erstatningsavgjørelsen. Med henvisning til- og i samsvar med tidligere praksis, uttales det at det beror på om det forelå en straffsiktelse ('criminal charge') under behandlingen av erstatningskravet og, hvis ikke, om det var en slik forbindelse mellom erstatningssaken og

³⁵ *O* avsnitt 39

³⁶ *Hammern* avsnitt 48, *O* avsnitt 40. Også generelt påpekt i senere EMD-praksis, bl.a. *N.A mot Norge* avsnitt 46

³⁷ Aall, *Rettsstat og menneskerettigheter*, s. 476

straffesaken at artikkel 6-2 likevel må komme til anvendelse.³⁸ Det konstateres at kriteriene utviklet gjennom praksis, ikke taler i retning av at det forelå en 'criminal charge' under erstatningssaken. Domstolen uttaler så at om faktum eller bevismateriale er sammenfallende i en straffesak og en erstatningssak, kan det ikke uten videre bety at vilkåret 'criminal charge' er oppfylt og at artikkel 6-2 kommer til anvendelse. Det ville medføre at frifinnelser fikk den effekt at ofres mulighet til sivil erstatning ble hindret, noe som ville bryte med retten til domstolsadgang etter EMK art. 6-1. Den frikjente ville dessuten unngå ansvar for sine handlinger.³⁹ Jeg antar at dette viser til at hvis det skulle anses å foreligge en straffesiktelse i den sivile erstatningssaken i slike tilfeller, ville dette aktualisere den strenge grensen etter gjeldende rett om at det er konvensjonsstridig med « ... voicing of any suspicion ... »⁴⁰ overfor den frifunne og bli vanskelig å noen gang tilkjenne fornærmet-erstatning i frifinnelsestilfellene uten å krenke uskyldspresumsjonen.

Domstolen hadde imidlertid ikke gjort seg ferdig med 'criminal charge'-vilkåret med det. Det påpekes umiddelbart at hvis erstatningssaken likevel inneholder « ... a statement imputing criminal liability ... » for den det kreves erstatning av, vil det « ... raise an issue falling within the ambit of article 6 § 2 ... »⁴¹ Dette må forstås slik at ordbruk som innebærer slik tilskrivelse av straffskyld både vil medføre at art. 6-2 *aktualiseres* i erstatningssaken og at det *automatisk* følger at uskyldspresumsjonen er blitt krenket. Hvis det bare skulle aktualisere art. 6-2, ville det innebære at det må foretas en unødvendig, dobbel drøftelse av spørsmålet om konkret krenkelse. Dette støttes også av utformingen på subsumpsjonen på dette vurderingstemaet og konklusjonen i *Y* (se nedenfor).

Etter introduksjonen av dette vurderingstemaet om tilskrivelse av straffskyld, er ikke domsgrunnene i de to dommene like ord for ord lenger. I *Ringvold* kommer EMD da til at erstatningsavgjørelsen verken « ... expressly or in substance [stated] that all the conditions were fulfilled for holding the applicant criminally liable with respect to the charges of which he had been acquitted.», og at frifinnelsen dermed ikke var tilsidesatt.⁴² Sitatet tilsier at det som må vurderes er om domsgrunnene til erstatningsavgjørelsen inneholder språklige formuleringer som uttrykker at vilkårene for straffansvar etter strafftiltalen er oppfylt. Vurderingstemaet tilsvarer dermed tilsynelatende rettsregelen etter eldre EMD-praksis om at det i etterkant av en innstilt straffesak er konvensjonstridig med ytringer som innebærer at straffskyld konstateres. Imidlertid påpeker

³⁸ *Ringvold* avsnitt 36 og *Y* avsnitt 39

³⁹ *Ringvold* avsnitt 38 og *Y* avsnitt 41

⁴⁰ jf. *Hammern, O, Asan Rushiti og Sekanina*

⁴¹ *Ringvold* avsnitt 38 og *Y* avsnitt 42.

⁴² *Ringvold* avsnitt 38.

Domstolen i samme setning at erstatningsavgjørelsen « ... appeared in a separate judgment from the acquittal ... ». (Setningen fremgår også i *Lundkvist*, omtalt nedenfor i punkt 3.2.3.4.) Følgelig er det avgjørende for om 'statements imputing criminal liability' er fremsatt hvorvidt erstatningsansvaret var idømt i nær forbindelse med avsikten av frifinnelsen – samt hvorvidt erstatningsbegrunnelsen inneholdt strafferettslig ordbruk (ved f.eks. å kommentere straffansvarsvilkår eller strafftiltalen). Synspunktet synes å være at slike momenter reduserer forbindelsen til straffesaken og at det da ikke er av betydning hvilken grad av sikkerhet om de faktiske forhold man har uttrykt i erstatningssaken: Selv om erstatningsavgjørelsen hadde tilkjennegitt kvalifisert sannsynlighetsovervekt, utgjorde ikke det alene tilskrivelse av straffskyld og krenkelse av uskyldspresumsjonen siden forbindelseslinjen til straffesaken var såpass svak. Til sammenligning ble det uttrykt kvalifisert sannsynlighetsovervekt i erstatningsavgjørelsen i *Y* (behandlet nedenfor), men der konstaterte EMD krenkelse av uskyldspresumsjonen etter samme vurderingstema. Årsaken var at det der *var* skapt en forbindelse til straffesaken med erstatningsbegrunnelsen, og når sistnevnte da uttrykte en så sterk grad av sikkerhet om de faktiske forhold, var det fremsatt 'statements imputing criminal liability'.⁴³

Med dette kommer Domstolen i *Ringvold* til at 'criminal charge' ikke foreligger i saken i det hele tatt, men at det gjenstår å undersøke om det var en slik forbindelse mellom sakene at det tilsier at artikkel 6-2 skal komme til anvendelse. I tråd med momenter vektlagt i tidligere praksis⁴⁴ vurderes det at erstatningssaken ikke var avhengig av straffesaken eller kunne ses som en konsekvens eller ledsagende følge av straffesaken. Det fastslås dermed at det ikke er en slik forbindelse mellom erstatningssaken og straffesaken.

I *Y*, etter å ha oppstilt regelen om 'statements imputing criminal liability', sier Domstolen at den skal undersøke om nasjonale domstoler hadde *skapt en slik forbindelse til straffesaken* at det tilsa å utvide virkeområdet til artikkel 6-2.⁴⁵ Deretter fastslås det at uttalelsen

« ... [it is] **clearly probable that [the applicant] has committed the offences against Ms T. with which he was charged ...** »⁴⁶

hadde gått utenfor det sivilrettslige tema og sådd tvil om riktigheten av frifinnelsen *hvilket* skapte en

---

⁴³ Slik også Aall, *Rettsstat og menneskerettigheter*, s. 476. Aall fremhever også at Høyesterettsdommen i *Ringvold* inneholdt presiseringer om at erstatningsansvaret ikke skulle rukke ved frifinnelsen. Slike presiseringer har imidlertid ikke blitt tillagt vekt av EMD tidligere, se *Hammern* og *O* hhv. avsnitt 48 og 40. Det fremgår ikke uttrykkelig om det var et moment i vurderingen til EMD denne gang, men også i nyere saker om sivilt erstatningsansvar har EMD sagt at slike reservasjoner ikke er tilstrekkelig til å utelukke krenkelse, se *N.A.* avsnitt 46.

⁴⁴ Se bl.a. *Hammern*, *O*, *Asan Rushiti*, *Sekanina*

⁴⁵ *Y* avsnitt 43

⁴⁶ *Ibid.*, avsnitt 44, EMDs utheving

forbindelse til straffesaken som stred med uskyldspresumsjonen.⁴⁷ Uten nærmere drøftelse, blir dermed automatiske følgen at det forelå en konkret krenkelse.⁴⁸

Den direkte henvisningen til *handlingene som vedkommende var tiltalt og frikjent for* ('the offences', 'with which he was charged'), innebar altså at erstatningsbegrunnelsen var preget av en strafferettslig ordbruk. Erstatningsansvaret var også idømt samtidig med den frifinnende dom. Det var dermed skapt en sterk forbindelse til straffesaken. (Dette forbindelsesmomentet inngår altså i undersøkelsen av om det forelå 'statements imputing criminal liability' og må ikke forveksles med den vurderingen som er et alternativt inngangsvilkår for å la art. 6-2 komme til anvendelse når 'criminal charge' ikke foreligger⁴⁹.) Når uttalelsen samtidig fastslo klar sannsynlighetsovervekt for at klageren hadde utført disse handlingene, var det klart fremsatt 'statements imputing criminal liability'.⁵⁰ Når uttalelsen først henviste direkte til handlingene fra strafftiltalen, var ikke terskelen høy for at ytring av sikkerhet om disse medførte at frifinnelsen i straffesaken var tilsidesatt. Motsatt hadde erstatningsbegrunnelsen i *Ringvold* brukt mer generelle, sivilrettslige formuleringer, som at « ... sexual abuse had occurred and ... on the balance of probabilities, it was clear that the applicant was the abuser.»⁵¹

Alt i alt fravikes ikke EMDs tidligere praksis direkte i *Ringvold* og *Y*, ettersom et slikt saksforhold ikke hadde vært behandlet før. Det demonstreres likevel at det er en annen holdning til erstatningssaker når de er reist av en privat part i etterkant av en frifinnelse når EMD denne gang ikke forbyr 'enhver mistankeytring', men anvender en mildere terskel. Rettsregelen blir at uskyldspresumsjonen aktualiseres og krenkes når det er fremsatt uttalelser som tilskriver straffansvar for den frifunne. Dette beror på om det er skapt en forbindelse til straffesaken – gjennom blant annet gjennomgående ordbruk, konkrete formuleringer og nærheten mellom avsigelsen av frifinnelsen og erstatningsansvaret – og i tilfelle om erstatningsavgjørelsen har sådd tvil om/tilsidesatt frifinnelsen.

Det følger stadig av eldre EMD-praksis at når straffesaken er innstilt uten dom og sivilt erstatningsansvar idømt på samme faktiske grunnlag, er uskyldspresumsjonen krenket hvis det er fremsatt uttalelser som konstaterer straffskyld for den mistenkte. Etter *Ringvold* og *Y*, innebærer dermed rettstilstanden at krenkelsesspørsmålet i sivile erstatningssaker – uavhengig av om de følger en henleggelse eller frifinnelse – beror på det (mer eller mindre) samme vurderingstemaet: om det er antydnet eller konstatert straffskyld. Hvilke momenter som skal vurderes, kan derimot altså se ut

⁴⁷ Ibid., avsnitt 46

⁴⁸ Ibid., se subsumpsjonen

⁴⁹ Etter dommer som *Hammern, O, Asan Rushiti, Sekanina*

⁵⁰ Slik også Aall, *Rettsstat og menneskerettigheter*, s. 476

⁵¹ *Ringvold* avsnitt 19

til å avvike noe mellom 'tilskrivelse av straffansvar' og 'konstatering av straffskyld'. Imidlertid, hvis det foreligger en frifinnelse og artikkel 6-2 aktualiseres for en sivil erstatningsavgjørelse *pga. en påvist forbindelse til straffesaken* som inngangsvilkår, er enhver mistanke om den frifunne sin uskyld konvensjonstridig, jf. eldre EMD-praksis.

3.2.3.4 Oppfølgere til *Ringvold* og *Y*

Etterfølgende praksis om sivile erstatningssaker har opprettholdt rettsregelen fra *Ringvold* og *Y*.

I *Lundkvist mot Sverige* var klageren strafferettslig frikjent-, men ilagt erstatningsansvar (regress) overfor et forsikringsselskap for brannstiftelse. EMD sa at uskyldspresumsjonen aktualiseres og er overtrådt⁵² hvis erstatningssaken inneholder « ... a statement imputing criminal liability ... » for den erstatning kreves av.⁵³ -Selv om vurderingstemaet opprinnelig var formulert for erstatningssaker reist av en fornærmet, var det også anvendelig for andre typer sivile erstatningssaker.

Erstatningsansvaret var avsagt i en separat dom og begrunnelsen hadde verken « ... expressly or in substance, [stated] that all the conditions were fulfilled for holding the applicant **criminally liable with respect to the charges of which he had been acquitted.**»⁵⁴ Det var altså ikke skapt noen forbindelse til straffesaken gjennom ordbruken i erstatningsbegrunnelsen eller for stor grad av nærhet mellom avsikten av frifinnelsen og erstatningsdommen. Dermed var ikke den ytre grad av sikkerhet om de faktiske forhold i erstatningsavgjørelsen egnet til å skape tvil om frifinnelsen.

Reeves mot Norge gjaldt også erstatning mellom den frifunne og et forsikringsselskap. Om 'statements imputing criminal liability' var fremsatt, måtte vurderes "in the context of the proceedings as a whole and their special features ..."⁵⁵ Det var ikke tilstrekkelig for å konstatere en forbindelse og krenkelse at erstatningskravet ble avgjort sammen med straffekravet eller av de samme dommerne. Derimot ble det pekt på at en dommer hadde uttalt i begrunnelsen for sin stemmeavgivning at " ... there is a clear probability that the defendant is *guilty* of setting the fire as described in the *indictment* ... ". Dommeren hadde imidlertid også presisert at bevisene i saken ikke var tilstrekkelig til å fastslå straffskyld for straffanklagene siden det ikke kunne utelukkes at brannen skyldtes en elektrisk feil. Lest i sammenheng tydet dette på at den første formuleringen var " ... an unfortunate slip".⁵⁶ Hvorvidt det er fremsatt 'statements imputing criminal liability' må altså bero på en helhetsvurdering av forbindelseslinjen til straffesaken og om erstatningsbegrunnelsen har

⁵² Jf. tidligere analyse av *Ringvold*

⁵³ *Lundkvist* "3. The Court's assessment"

⁵⁴ *Ibid.* Min utheving

⁵⁵ *Reeves* "B. The Court's assessment"

⁵⁶ *Ibid.*

tilsidesatt/sådd tvil om frifinnelsen.

I *Allen mot Storbritannia* gjennomgikk EMD tidligere praksis. Domstolen pekte på at den hadde operert med ulike fremgangsmåter og krenkelsesterskler i ulike typetilfeller.⁵⁷ Med henvisning til bl.a. *Reeves*, uttalte Domstolen at det uansett ved spørsmål om krenkelse av uskyldspresumsjonen i *alle typer saker*⁵⁸ etter avslutningen av en strafforfølgning, måtte foretas en helhetsvurdering. -Krenkelsesspørsmålet må bero både på « ... the language used by the decision-maker ... » og « ... the nature and context» av den etterfølgende sak.^{59 60}

Senest i 2014 opprettholdt EMD rettsregelen for sivile erstatningssaker ('tilskrivelse av straffansvar') I *N.A mot Norge*. Klageren var frikjent for vold mot egne barn, men idømt erstatningsansvar overfor dem. EMD presiserte at det ikke alene kunne forhindre krenkelse at det uttrykkelig sies i domsgrunnene at erstatningsansvaret ikke skal rokke ved frifinnelsen. Etter en slik helhetsvurdering som *Allen* ga anvisning på, fant Domstolen at det ikke var skapt forbindelse til straffesaken. -Man hadde kun anvendt forholdet fra strafftiltalen til å konstatere at klageren hadde *medvirket* til volden, ikke at vedkommende var skadevolder. Det var dermed heller ikke tilskrevet straffansvar for klageren.

Det skilles følgelig nå mellom fire tilfeller:

- Som etter tidligere EMD-praksis: Dersom straffesaken har endt i *frifinnelse* og *staten* er motparten i en etterfølgende erstatningssak, innebærer *enhver mistankeytring* om vedkommende en konkret krenkelse av uskyldspresumsjonen.
- Som etter tidligere EMD-praksis: Hvis straffesaken *ble innstilt før domstolsbehandling* og erstatningssaken står mellom den siktede og *staten*, innebærer *konstatering av straffskyld* en krenkelse av uskyldspresumsjonen.
- Etter nyere EMD-praksis: Også dersom erstatningssaken er reist mot *en frifunnet* av en

⁵⁷ Rui, TfS, s. 125

⁵⁸ Både sivile og offentlige saker. Ibid., s. 126.

⁵⁹ *Allen* avsnitt 126, jf. 125

⁶⁰ Rui (TfS, s. 128) mener vektleggingen av 'sakens natur og kontekst' innebærer en oppmyking/fravikelse av rettsregelen for tilfellene med offentlige saker etter frifinnelser (om at enhver mistankeytring er forbudt). Han skriver at etter rettsanvendelsen fra *Allen*, ville *Hammern* og *O* antagelig ikke krenket uskyldspresumsjonen. Jeg tolker ikke at EMD (i avsnitt 125-126) tilsiktet å endre krenkelsesterskelen for *frifinnestilfeller*, men pekte på selve utførelsen av vurderingen av krenkelsesspørsmålet for *alle typer avslutning på straffesaken*. At rettsanvendelsen i *Allen* er noe oppmyket ift. *Hammern* og *O*, skyldes at EMD ikke aksepterer tilfellet som et frifinnestilfelle (slik også Aall, Rettsstat og menneskerettigheter, s. 473). EMD sier at når klageren ikke direkte var blitt *kjent uskyldig*, i motsetning til *Sekanina* og *Asan Rushiti*, lignet tilfellet mer på en henleggelse. -Dermed later det til at terskelen 'konstatering av straffskyld' anvendes, ikke 'enhver mistankeytring' og at (helhets)vurderingen derfor er mer aksepterende (se avsnitt 134-136).

privat part, er det *konstatering av straffskyld* om vedkommende, eller rettere sagt *tilskrivelse av straffansvar* ('statements imputing criminal liability') som innebærer krenkelse. Unntaket er hvis erstatningssaken har en nær forbindelse til straffesaken, hvor *enhver mistankeytring* vil innebære krenkelse, som etter tidligere EMD-praksis.

- Etter nyere EMD-praksis: Hvis straffesaken *ble innstilt før domstolsbehandling* og erstatningssaken er reist mot den mistenkte av en *privat part*, er det *konstateringer av straffskyld* som utgjør en krenkelse, som etter tidligere EMD-praksis.

Imidlertid skal altså ikke kun ordbruk, men en helhetsvurdering alltid avgjøre om uskyldspresumsjonen er krenket.

I det følgende vil hensiktsmessigheten av rettstilstanden drøftes og om alternativer til gjeldende rett kan medføre at hensynene bak uskyldspresumsjonen ivaretas på en bedre måte. (Under punkt 4.4.1 vil ytterligere et alternativ tas opp for norsk retts vedkommende: å stenge helt for erstatningsansvar i slike tilfeller. Følgelig vil hensiktsmessigheten av gjeldende rett etter EMD-praksis indirekte være tema også der.)

3.3 Hvordan ivaretas hensynene bak uskyldspresumsjonen med denne rettstilstanden?

3.3.1 Rettsteknisk uheldig rettstilstand

Gjeldende rett etter EMDs praksis fremstår innviklet og uoversiktlig. Situasjonen i etterkant av *en innstilt/henlagt straffesak* er tilsynelatende uforandret: tilkjennegivelser av straffskyld er konvensjonstridig. For situasjonen i etterkant av *en frifinnelse* unntar imidlertid Domstolen i stor utstrekning typetilfeller fra den terskelen som gjaldt klart og ubetinget i *Sekanina* og langvarig etterfølgende praksis. At 'enhver mistankeytring' om en anklaget sin uskyld er forbudt etter en frifinnelse, begrenses til kun å gjelde når erstatningssaken står mot staten eller gjelder et privat erstatningskrav med en nær prosessuell forbindelse til straffesaken. Rettsreglene medfører at nasjonale domstoler både må skille på avgjørelsesformen på straffesaken og på partsforhold i erstatningssaken, for hvordan de skal opptre ved avgjørelse av erstatningsansvar for samme faktiske forhold. Det er ikke vanskelig å se at det hadde vært enklere å forholde seg til én terskel for krenkelse.

3.3.2 Bør skillet på partsforhold i erstatningssaken oppheves de lege ferenda?

Uskyld skal, etter ordlyden i art. 6-2, presumeres helt inntil sluttpunktet er nådd: at straffskyld er bevist. En rettskraftig frifinnelse setter derimot et sluttpunkt for straffesaken ved at det med endelig virkning er fastslått at straffskyld *ikke* kan bevises for disse anklagene. Ordlyden i art. 6-2 tilsier følgelig at en frifinnelse må føre til at uskyld går fra å bli en presumsjon til et faktum som må legges til grunn. Dette betegnes som frifinnelsers renavaskingseffekt og hensynet til omdømmet.⁶¹ I samsvar med dette ga EMD i *Sekanina* uttrykk for at frifinnende straffedommer har så viktig prinsipiell betydning at de skal medføre et totalt vern mot mistanke rundt vedkommendes uskyld for vedkommende anklager i ettertid.

Også den mistenkte sin tillit til rettssystemet⁶², tilsier en sterk grad av beskyttelse mot mistankeytring rundt det faktiske forholdet som lå til grunn for straffanklagene når disse er endelig avkreftet.

Dette taler sterkt mot at det skal gjelde et mildere krav for overholdelse av uskyldspresumsjonen i sivile erstatningssaker enn offentlige erstatningssaker, når det foreligger en frifinnelse pga. manglende bevis for det faktiske forholdet.

Når EMD i *Ringvold* og *Y* fravek et slikt perspektiv på frifinnelser og innførte en høyere terskel for krenkelse i private erstatningssaker, viet den ikke disse hensynene noen oppmerksomhet.

Aall skriver at terskelen 'enhver mistankeytring' ble anvendt i EMD-praksis før *Ringvold* og *Y* fordi sakene alltid innebar en sterk formell tilknytning mellom erstatningssaken og straffesaken.

-Erstatningssakenes tema var nettopp strafforfølgningen. Når en erstatningssak gjelder en fornærmet sitt erstatningskrav overfor en frifunnet, kan derimot tilknytningen til straffesaken være løsere og tilsi at det må mer til for at frifinnelsen er sådd tvil om og uskyldspresumsjonen krenket.⁶³ Denne kritikken fremstår rettet mot at rettsregelen er helt generelt utformet og ikke tar hensyn til at en etterfølgende private erstatningssaker kan kun *berøre* de faktiske forholdene fra straffesaken. I slike tilfeller kan det bli for bastant å forby all mistankeytring. Når sakenes faktiske grunnlag bare delvis overlapper, medfører det ikke en like stor motsigelse om de får ulike utfall som der det er

⁶¹ NOU 2000:33 s. 26 og Pedersen, TFS, s. 262

⁶² Hensynet er fremhevet i Pedersen, TFS, s. 262

⁶³ Aall, Rettsstat og menneskerettigheter, s. 475-476

fullstendig overlapp.

Aall anser imidlertid ikke at rettsregelen blir for streng for tilfellene denne oppgaven er avgrenset til. Han skriver at t.o.m. i tilfeller EMD har akseptert, kan det “gjøre seg gjeldende en uakseptabel spenning mellom *to avgjørelser konkluderer motsatt om nøyaktig samme faktiske forhold*” der frifinnelsen skyldtes manglende bevis for de faktiske forhold.⁶⁴ Både den frifunne og omverden vil oppleve det som fullstendig motsigende når en straffesak ender i frifinnelse pga. manglende bevis for at vedkommende har begått handlingen, men erstatningsansvar idømmes basert på nettopp det faktiske forholdet som lå til grunn for strafftiltalen.⁶⁵ Selv om det juridisk sett er to forskjellige saker, vil det i realiteten regnes for én og samme sak av allmennheten når det faktiske grunnlaget er identisk (se punkt 4.4.1).

Hensynet til prosesssystemets legitimitet i befolkningen⁶⁶ tilsier følgelig også at grensen for krenkelse skal gå ved 'enhver mistankeytring' også i sivile erstatningssaker om et faktisk forhold det foreligger frifinnelse for etter bevisets stilling.

Private erstatningssaker har altså sterk tilknytning til straffesaken når de reises om nøyaktig det samme faktiske forholdet som straffesaken angikk. På tross av dette avgjør EMD i *Ringvold* og etterfølgende praksis spørsmålet om forbindelse til straffesaken (som inngangsvilkår for å anvende art. 6-2) kun ut ifra rent formell, prosessuell tilknytning mellom sakene. -Under henvisning til tidligere praksis fastslås det i *Ringvold* at erstatningssaken ikke var avhengig av straffesakens utfall eller utgjorde noen konsekvens av strafforfølgningen. I tidligere praksis har imidlertid denne forbindelsesvurderingen også berodd på de mer generelle sidene av sakene – om sakenes « ... jurisdiction and subject matter ... »⁶⁷ tilsa en forbindelse mellom dem.⁶⁸ Det har blant annet blitt vektlagt om sakene har angått samme bevistema, i stor grad har blitt avgjort ut ifra det samme bevismaterialet og av samme domstol.⁶⁹ Dette vil typisk være tilfelle når en privat erstatningssak reises om samme faktiske forhold, i tillegg til at allmennheten vil identifisere sakene som én. Denne forbindelsen innebærer at terskelen 'enhver mistankeytring' burde gjelde også private

---

⁶⁴ Ibid., s. 477

⁶⁵ Ibid. Slik også Smith, UfR, s. 203

⁶⁶ Hensynet er fremhevet i NOU 2000:33 s. 26

⁶⁷ jf. *Hammern* avsnitt 46 og *O* avsnitt 38.

⁶⁸ Det poengteres også i *Allen* (avsnitt 100) at vurderingstemaet fra tidligere praksis om hvorvidt erstatningssaken var avhengig av straffesakens utfall eller en konsekvens av den, er utviklet til å angå sakenes «jurisdiction and subject matter».

⁶⁹ jf. *Hammern* der erstatningssaken var avhengig av utfallet av straffesaken i tillegg til at alle disse konkrete momentene tilsa en forbindelse til straffesaken (se avsnitt 45). Også i *Sekanina* var det en prosessuell tilknytning mellom sakene i tillegg til at “ ... the Austrian courts relied heavily on the evidence from the Assize Court’s [criminal] case file” for erstatningsavslaget (avsnitt 22).

erstatningssaker så lenge straffesaken ble avsluttet med frifinnelse, iht. *Sekanina*.

O.L. mot Finland fra 2005 er et eksempel på at EMD (motsetningsvis) anså et helt overlappende faktiske grunnlag og rettslig bevisstema som tilstrekkelig for at slik forbindelse foreligger.

Forbindelse ble *ikke* funnet å foreligge der siden vedtaket om fratakelse av foreldreomsorgen var « ... legally and factually distinct ... » fra straffesaken mot faren om seksuelt misbruk.⁷⁰

I *Allen* uttalte Domstolen at ved spørsmål om å reaktivere art. 6-2 i en etterfølgende sak, må klageren påvise en forbindelse til straffesaken. -Forbindelse ville særlig foreligge hvis erstatningssaken « ... oblige the court to analyse the criminal judgment; **to engage in a review or evaluation of the evidence in the criminal file; to assess the applicant's participation in some or all of the events leading to the criminal charge;** or to comment on the subsisting indications of the applicant's possible guilt.»⁷¹

Følgelig skulle EMD i *Ringvold* besvart forbindelsesspørsmålet bekreftende siden sakenes faktiske grunnlag fullstendig overlappet. Slik ville terskelen 'enhver mistankeytring' avgjort krenkelsesspørsmålet og medført en bedre ivaretagelse av hensynene bak uskyldspresumsjonen.

Etter dette ser man at både retts tekniske og reelle hensyn, som renskingseffekten av frifinnelser og den frifunne sitt omdømme, den enkeltes tillit til retts systemet og prosess systemets generelle legitimitet i befolkningen, taler sterkt mot rettstilstanden der det gis et svakere vern av en frifunnet sin uskyld i private enn offentlige erstatningssaker.

De lege ferenda bør følgelig konkret krenkelse av EMK art. 6-2 avgjøres etter terskelen 'enhver mistankeytring' i både private- og offentlig erstatningssaker, så lenge straffesaken endte med frifinnelse pga. utilstrekkelige bevis for det samme faktiske forholdet.

3.3.3 Bør skillet mellom frifinnelser og andre utfall på straffesaken til mistenktes gunst oppheves de lege ferenda?

Det hadde utvilsomt vært enklere for nasjonale myndigheter å forholde seg til én norm for overholdelse av uskyldspresumsjonen i erstatningssaker i *alle* tilfeller der det har mislykkes å dømme vedkommende straffskyldig.⁷² Altså taler retts tekniske hensyn for å oppheve skillet mellom

⁷⁰ *O.L.* "2. Presumption of innocence"

⁷¹ *Allen* avsnitt 104. Min utheving

⁷² Slik Aall, *Rettsstat og menneskerettigheter*, s. 473

frifinnelser og andre utfall til mistenktes gunst. Spørsmålet blir om andre sentrale hensyn på området også tilsier det.

Når enhver skal presumeres uskyldig “until proved guilty” følger det direkte av ordlyden at det er et minstekrav at offentlige myndigheter ikke konstaterer straffskyld om en person man forgjeves har forsøkt å bevise at er nettopp straffskyldig. Dette følger dessuten av den allmenne rettsoppfatning og prosesssystemets legitimitet i befolkningen og reelle hensyn som tilliten til rettssystemet, en frifunnet sitt omdømme og renvaskingseffekten av en frifinnelse⁷³. Det er følgelig gitt et godt utgangspunkt når slike ytringer kreves unngått i alle tilfeller av uteblitt straffedom. EMD lar det imidlertid kreves mer for overholdelse av art. 6-2 i etterkant av en eksplisitt *frifinnende* straffedom ved at det da gjelder en nulltoleranse for mistankeytring.

Det kan spørres om det bør være større adgang til mistankeytring rundt uskylden til en mistenkt person som har fått saken mot seg henlagt fordi *påtalemyndigheten* har funnet at det ikke er tilstrekkelig bevis for å idømme straff enn når personen har blitt frikjent fordi *retten* har funnet at det mangler bevis for å idømme straff.⁷⁴ Felles er uansett at straff ikke er idømt fordi personen ikke er “proved guilty” etter anklagene. Forskjellen kan særlig være vanskelig å forstå fra perspektivet til den mistenkte. Straffesaken endte jo i vedkommendes favør, men likevel nyter vedkommende en svakere grad av vern om sin uskyld sammenlignet med om anklagene hadde blitt eksplisitt avgjort i tilsvarende retning i en rettssal.

En frifinnelse etter bevisets stilling ville imidlertid betydd at det hadde foregått en langt grundigere og kontradiktorisk prosess der det til slutt ble endelig fastslått at den mistenkte ikke ble funnet å ha begått de aktuelle handlingene. Det er også en kjensgjerning at mange henleggelse skyldes at politiet mangler ressurser til å innhente nødvendige bevis eller generelle kapasitetsbegrensninger. Dermed innebærer en henleggelse ikke nødvendigvis noen endelig avkrefting av anklagene. Dette bekreftes også av at det gjennomgående er en lavere terskel for å gjenoppta en henlagt straffesak dersom nye forhold dukker opp, enn om straffesaken har fått en rettskraftig frifinnelse. Hensynet til omdømmet og renvaskingseffekten til en person som fikk straffesaken mot seg henlagt er med andre ord mindre verneverdig enn ved en uttrykkelig frifinnelse.

Dette taler for å opprettholde skillet mellom frifinnelser og henleggelse.

⁷³ jf. NOU 2000:33 s. 26 og Pedersen, Tfs, s. 262

⁷⁴ Aall, Rettsstat og menneskerettigheter, s. 473 om at samme grad av nøytralitet bør kreves ved myndighetenes siste ord i saken

Videre kan det allerede med den *gjeldende* grensen for krenkelse, by på utfordringer å ivareta hensynet til fornærmede ved en innstilt/henlagt straffesak. Om erstatning da tilkjennes, kan begrunnelsen innebære at straffskyld konstateres når det demonstreres at beviskravet er overholdt.⁷⁵ Når domsgrunnene fastslår at det er sannsynlighetsovervekt for at vedkommende har utført de erstatningsbetingende handlingene, er det vanskelig å unngå at det samtidig sies at vedkommende er straffansvarlig når straffesaken ble henlagt nettopp pga. utilstrekkelig bevis for at vedkommende begikk disse samme handlingene. Hvis kravet til overholdelse av uskyldspresumsjonen *skjerpes* til at 'enhver mistankeytring' må unngås, vil det ytterligere vanskeliggjøre å ivareta hensynet til fornærmede.

Dessuten stilles det gjerne særlige beviskrav i nasjonal rett for slike saker. I norsk rett stilles det skjerpet beviskrav når faktum kan få alvorlige konsekvenser for en persons omdømme hvis det legges til grunn. Når sivil erstatning kreves for et faktisk forhold det forgjeves er forsøkt gjort gjeldende straffansvar for, kreves *klar/kvalifisert* sannsynlighetsovervekt.⁷⁶ Domsgrunnene til erstatningsavgjørelsen må fastslå den klare sannsynligheten for at vedkommende begikk de handlingene som også straffesakens anklager besto i. Det vil naturligvis også da være vanskelig å unngå å samtidig fastslå vedkommendes straffskyld.⁷⁷ Å skulle forby 'enhver mistankeytring' i slike tilfeller ville medføre at det nærmest ble umulig å tilkjenne erstatning til en fornærmet i *alle tilfeller* der straffesaken endte uten at den mistenkte ble straffedømt.

Følgelig taler hensynet til fornærmede sterkt imot å kreve mindre for å konstatere overtredelse av uskyldspresumsjonen enn etter gjeldende rett ved idømmelse av erstatningsansvar etter en innstilt/henlagt straffesak. Dette, samt at hensynet til den mistenkte er mindre verneverdig i et slikt tilfelle, forsvarer at vernet etter uskyldspresumsjonen er noe svakere i henleggelsestilfellene.

Følgen av det svært strenge kravet for å overholde uskyldspresumsjonen i frifinnelsestilfellene, blir at man i realiteten ikke kan idømme erstatningsansvar mot en frifunnet person om det forholdet straffesaken gjaldt. Erstatningsdommen må nødvendigvis indikere mistanke om at vedkommende ikke er uskyldig mht. å ha begått de faktiske handlinger vedkommende er funnet strafferettslig uskyldig for, når det er dem erstatningsansvaret ilegges for.

Imidlertid er omdømmet og renavaskingseffekten sterkt verneverdige hensyn hos en frikjent person.

---

⁷⁵ Motsatt Aall, Rettsstat og menneskerettigheter, s. 474 som mener dommeren har stor frihet til å ordlegge seg slik at strid med uskyldspresumsjonen unngås; at problemet først oppstår når *særlige* beviskrav skal demonstreres.

⁷⁶ jf. omfattende Høyesterettspraksis. Rt. 1996 s. 864 vises oftest til som prejudikat.

⁷⁷ Slik også Aall, Rettsstat og menneskerettigheter, s. 474 og 478.

Den mistanken som tiltalen representerte om at vedkommende har begått handlingene, har blitt prøvd og avfeid. Derfor bør det ikke lenger kunne bygges på mistanke rundt de faktiske forhold fra tiltalen (jf. innledningsvis i punkt 3.3.2). Det strider med hensynene bak uskyldspresumsjonen dersom det skulle tillates at enhver, også en uttrykkelig frikjent person, kan stemples som likevel mulig gjerningsmann gjennom utstrakt mistankeytring om vedkommendes uskyld, så lenge noe tilbakeholdenhet utøves ved at det ikke *konstateres* direkte at vedkommende var gjerningsmannen. Det ville heller ikke medført en 'praktisk og effektiv' beskyttelse av enhvers rett til å bli ansett uskyldig.⁷⁸

Dette taler mot å oppheve skillet ved å kreve mer for å konstatere krenkelse i frifinnelsestilfellene enn etter gjeldende rett.

Dersom erstatningsdommer slik skulle tillates å sette spørsmålstegn ved den frifunne sin uskyld, ville de i realiteten oppfattes å overstyre den frifinnende dommen (jf. punkt 3.3.2, se også punkt 4.4.1). Eventuelle presiseringer om at erstatningsansvaret ikke skal oppfattes som at vedkommende også var gjerningsperson etter anklagene i straffesaken eller påvirke den frifinnende straffedommen, ville ikke endret dette.⁷⁹

Hensynene bak uskyldspresumsjonen taler følgelig sterkt for at kravet til overholdelse må være strengt.

Aall skriver at EMDs regel der enhver mistankeytring forbys etter en frifinnelse går urealistisk langt i å verne om frifinnelser.⁸⁰ Som nevnt må imidlertid kritikken forstås som rettet mot at regelen verken skiller på årsaken bak frifinnelsen eller på om den etterfølgende saken gjelder nøyaktig eller delvis samme faktiske forhold. For det spesifikke tilfelle denne oppgaven omhandler, skriver Aall imidlertid at « ... uskyldspresumsjonens fundamentale stilling ... » bør stenge for motsetningssituasjonen det er når nøyaktig samme faktiske forhold som det er strafferettslig frikjent for etter bevisets stilling legges til grunn som bevist i en etterfølgende erstatnings sak og at dette kan løses om man lar frifinnelser stenge for etterfølgende erstatningskrav.⁸¹

Den dissenterende dommer i *Ringvold* fremholdt også at 'enhver mistankeytring' må medføre

⁷⁸ jf. omfattende EMD-praksis

⁷⁹ EMD har også gjennomgående avvist verdien av slike forsikringer, f.eks. i *Hammern* og *O*

⁸⁰ Aall, *Rettsstat og menneskerettigheter*, s. 473

⁸¹ *Ibid.*, s. 477-478, jf. også s. 480

krenkelse av uskyldspresumsjonen hvis det foreligger en frifinnelse pga. utilstrekkelig bevis for de faktiske omstendigheter og *samme faktum* prøves i en ny sak. Dommeren mente at en strafferettslig frifinnelse ikke utelukket sivil klanderverdighet, men påpekte at « ... the civil wrong still has to be *distinct* from the criminal wrong», at handlingene «must not be *exactly* the same as those of which the defendant was accused in the criminal proceedings».⁸² -Når klageren i saken først var blitt erklært uskyldig for handlingen han var anklaget for, men deretter sagt å ha begått den og kommandert til å betale erstatning for den, krenket det artikkel 6-2, ifølge dommeren. Hensynet til fornærmede og målet om å oppnå rettferdighet i slike situasjoner, måtte ivaretas med offentlige erstatningsordninger for ofre for straffbare handlinger som går ustraffet eller hvis forbrytere ikke identifiseres.

I *Allen* var domfellelsen for uaktsomt drap for klageren blitt opphevet fordi den i ettertid ble ansett usikker. Klageren var likevel blitt nektet forfølgningserstatning og hevdet dette stred med uskyldspresumsjonen. EMD fant at opphevelsen ikke var noen direkte frifinnelse. Klageren var ikke blitt *kjent uskyldig* for forholdet. Dermed lignet straffesakens utfall mer på en henleggelse og krenkelsesterskelen ble oppstilt deretter (se punkt 3.2.3.4 og note 60).

Det er klart ut ifra dette at EMD holder frifinnelser høyt; de fordres å innebære at den mistenkte er direkte kjent uskyldig. EMD viste til at det hadde vært tilfelle i både *Sekanina* og *Asan Rushiti*. Det tyder på at Domstolen mener at det er når *det* er bakgrunnen for manglende domfellelse at en erstatningsdom som inneholder mistankeytringer om vedkommendes uskyld strider med hensynene bak uskyldspresumsjonen og forsvarer et strengt krav for overholdelse (slik innført med *Sekanina* og *Asan Rushiti*).

Dette taler mot å kreve like mye for å konstatere krenkelse i frifinnelsestilfellene som i henleggelsestilfellene.

De lege ferenda bør ikke skillet mellom frifinnelser og andre utfall i straffesaken til mistenktes gunst oppheves mht. grensen for konkret krenkelse av uskyldspresumsjonen.

---

⁸² Dissenterende dommer Costa i *Ringvold*. Min kursivering.

4 Gjennomføringen av uskyldspresumsjonen i norsk nasjonal rett

4.1 Generelt

Den plikten medlemsstatene har til å sikre menneskerettighetene angitt i EMK⁸³, herunder uskyldspresumsjonen i artikkel 6-2, er en minimumsforpliktelse. Norske myndigheter kan gå lenger i å verne om uskyldspresumsjonen og dens bakenforliggende hensyn enn det EMD har diktert at EMK krever. Det følger av EMK artikkel 53, jf. artikkel 1 og prinsippet om beste vern.⁸⁴ I det følgende vil det redegjøres for gjennomføringen av uskyldspresumsjonen i norsk rett med hensyn til idømming av erstatning for et faktisk forhold vedkommende er frifunnet for etter bevisets stilling.

4.2 Utgangspunkt: Etter norske prosessregler kan erstatningsansvar idømmes for et faktisk forhold det foreligger en strafferettslig frifinnelse for etter bevisets stilling

4.2.1 Introduksjon

Etter norske prosessregler kan to ulike situasjoner aktualisere idømmelse av erstatningsansvar for den mistenkte. Den første er at et krav om erstatning fremmes i en separat sak av en fornærmet etter at straffesaken om forholdet er avsluttet. Den andre er at et krav om erstatning fremmes sammen med straffekravet i straffesaken mot den mistenkte i en såkalt kombinasjonsprosess.

4.2.2 Avgjørelse av erstatningsansvar i sivil, etterfølgende sak mellom den frifunne og fornærmede (etterfølgende erstatningssak)

Siden det ikke er faktum, men rettskrav som blir rettskraftig avgjort, er det prosessuell adgang til at et faktum prøves for domstolene mer enn én gang, så lenge det benyttes til å begrunne et nytt rettskrav. Det følger av rettskraftreglene i Lov 17.juni 2005 nr. 90 (tvisteloven, heretter Tvl.) Det er altså formelt sett ikke én og samme sak selv om samme person kreves straffet og holdt

⁸³ jf. EMK art. 1

⁸⁴ Aall, Rettsstat og menneskerettigheter, s. 45

erstatningsansvarlig på helt identisk faktisk grunnlag, ettersom sakene gjelder ulike rettskrav, jf. Tvl. § 19-15 (3). Sakene består dessuten av ulike partsforhold, slik at en fornærmet uansett ikke ville være bundet av utfallet av straffesaken om forholdet, jf. § 19-15 (1). Når det offentlige, ved påtalemyndigheten, forgjeves har forsøkt å bevise at den mistenkte har begått en straffbar, faktisk handling, er norsk prosessrett følgelig ikke til hinder for at en privat part i etterkant kan anlegge en sivil erstatningssak overfor vedkommende om samme handling. I erstatningssaken kan man så komme til det motsatte resultatet som straffesaken ved at det fastslås at de faktiske handlingene *ble utført* av vedkommende.

4.2.3 Avgjørelse av erstatningsansvar i den (straffe)saken som frifant den tiltalte (kombinasjonsprosess)

I det som kalles en kombinasjonsprosess, kan et offer for en straffbar handling eller andre skadelidte få sine sivile krav prøvd i forbindelse med straffesaken. Ordningen er prosessøkonomisk ved at man unngår en etterfølgende behandling som i stor grad vil omhandle samme tema, parter og bevis som straffesaken. Den tiltalte får også fordelen av å kunne støtte seg på det forsvaret vedkommende har krav på i straffesaken ved avgjørelsen av det sivile kravet.⁸⁵ Et sentralt hensyn bak ordningen er også at man unngår en belastende og kostnadsfull ny prosess for offeret.⁸⁶

Etter Lov 1. juli 1887 nr. 5 (straffeprosessloven) § 3 kunne et sivilt erstatningskrav som var hevdet å følge av den straffbare handlingen pådømmes i straffesaken. Adgangen forutsatt imidlertid at skyldspørsmålet i straffesaken var avgjort *mot* den tiltalte (likeretningsprinsippet), jf. § 442 (1). En frifinnelse i straffesaken utelukket følgelig at det kunne idømmes erstatningsansvar i samme sak. Etter samme bestemmelse i den gjeldende straffeprosessloven (1981), kan et sivilt krav behandles i forbindelse med straffesaken når kravet baserer seg på handlingen fra tiltalen. I motsetning til den eldre lov, fordrer dette ikke at den tiltalte ble dømt i straffspørsmålet. Lovgiver sløyfet vilkåret for å bedre rettsstillingen til ofre når den tiltalte ble strafferettslig frifunnet, men det kunne påvises at vilkårene for erstatningsansvar var innfridd.⁸⁷ I Rt. 1999 s. 1363 (Karmøy-saken) (dissens 3-2) ble det fastslått at dette også gjelder når grunnen til at straff ikke ble idømt var manglende bevis for at tiltalte har begått handlingen.

Følgelig er det i norsk rett adgang til å idømme erstatningsansvar både i en kombinasjonsprosess og i en etterfølgende separat erstatningssak selv om straffesaken om forholdet frikjente vedkommende

⁸⁵ Disse hensyn er bl.a. fremhevet i Rt. 1999 s. 1363, s. 1379.

⁸⁶ Strandbakken, LoR, s. 234

⁸⁷ Rt. 1999 s. 1363, s. 1372-1373 med utførlig gjennomgang av lovforarbeidene til straffeprosessloven (1981)

pga. utilstrekkelig bevis for den faktiske handling. I det følgende vil det undersøkes hvilken grense uskyldspresumsjonen konkret utgjør i norsk rett for at hensynet til den frifunne skal sikres ved idømmelse av erstatningsansvar i slike tilfeller.

4.3 Grensen for konkret krenkelse av uskyldspresumsjonen oppstilt av norsk Høyesterett for avgjørelse av erstatningsansvar i slike tilfeller

4.3.1 Introduksjon

Etter menneskerettsloven (1999) § 2, jf. § 3 gjelder EMK som norsk lov og skal i kollisjonstilfeller gå foran norsk rett. Dette fulgte også av Lov 13. august 1915 nr. 6 (tvistemålsloven) § 36a, nå tvisteloven § 1-2, og av straffeprosessloven § 4. I den omfattende praksisen som har funnet sted for norsk Høyesterett, har det ikke blitt stilt tvil ved at ordningen med at erstatningsansvar idømmes for en faktiske handling vedkommende er strafferettslig frifunnet for, er i samsvar med EMK.

-Høyesterett har fastslått at det er sikker rett at slike tilfeller i seg selv ikke strider med art. 6-2, verken med kombinasjonsprosess eller etterfølgende sak,⁸⁸ jf. også oppgavens tidligere redegjørelse. Drøftelsen har derimot bestått i hvorvidt man i selve beslutningen av slikt erstatningsansvar har overholdt forpliktelsen etter EMK art. 6-2 etter en nærmere grense.

4.3.2 Eldre Høyesterettspraksis (sentrale dommer før 2003):

Ordbruk som innebærer 'konstatering av straffskyld' medfører konkret krenkelse – uansett om frifinnelse eller annen avgjørelse i straffesaken til mistenktes gunst

I saker der krenkelse av uskyldspresumsjonen har blitt anført når sivilt erstatningsansvar er blitt pålagt for et faktisk forhold vedkommende er frikjent for, har Høyesterett gjennomgående anvendt det kravet som fulgte av EMDs praksis fra 1980-tallet.⁸⁹ Regelen innebar da at når en straffesak mot noen var avsluttet uten fellende dom, var kravet for å unngå krenkelse av uskyldspresumsjonen at det i etterfølgende sammenhenger ble unngått ordbruk som fastslo vedkommende som straffskyldig. I norsk rettspraksis har dermed det avgjørende for at forpliktelsen etter uskyldspresumsjonen har

⁸⁸ Se f.eks. Rt. 2009 s. 1456 avsnitt 28

⁸⁹ Slik rettsstilstanden var før *Sekanina* ble avsagt

vært overholdt, vært at domstolen i erstatningsavgjørelsen har unnlatt å fremsette slike uttalelser (se nedenfor). Man avgjorde krenkelsesspørsmålet etter denne grensen i norsk rett til tross for at EMD med *Sekanina* i 1993 presiserte at den terskelen kun gjaldt når straffesaken var blitt innstilt uten domstolsbehandling. -En avsagt frifinnelse gjorde at det måtte vesentlig mer til for å overholde uskyldspresumsjonen: enhver mistankeytring ville da utgjøre en krenkelse.

I Rt. 1996 s. 864⁹⁰ hadde lagmannsretten frikjent den tiltalte og avvist erstatningskravet i kombinasjonsprosessen. Erstatningskravet ble imidlertid tatt til følge i ankesaken for Høyesterett. Høyesterett nevnte da *Sekanina* og at denne fastslo at uskyldspresumsjonen gjaldt i tiden etter en frifinnende dom, men uttalte at det var tvilsomt om uskyldspresumsjonen kunne gjelde for avgjørelser om *sivile* erstatningskrav etter en frifinnelse. Høyesterett anvendte derfor ikke den regelskjerpelsen som fulgte av *Sekanina*, men mente at uskyldspresumsjonen ville være overholdt i en slik sivil erstatningssak « ... så lenge det ikke *gis uttrykk for uenighet i avgjørelsen om straff eller reises tvil ved den.*»⁹¹

Også i Rt. 1999 s. 1363⁹² så Høyesterett bort ifra regelskjerpelsen for frifinnelsestilfellene fra *Sekanina*. Den frifunne anførte at uskyldspresumsjonen var krenket overfor han ved at idømmelsen av erstatningsansvar hadde skapt mistanke om at han var straffskyldig og at lagmannsretten hadde uttalt seg slik at det skapte tvil om riktigheten av frifinnelsen. Høyesterett uttalte at det var usikkert hvor langt synspunktet i *Sekanina* rakk. -Hvis uskyldspresumsjonen overhodet gjaldt i en sivil erstatningssak mellom skadelidte og siktede, måtte det “ ... under enhver omstendighet være en forutsetning for at EMK artikkel 6 nr. 2 skal være krenket, at det blir foretatt *en strafferettslig skyldkonstatering*”.⁹³

På 1990-tallet oppstilte Høyesterett følgelig grensen for krenkelse i private erstatningssaker etter analogi fra eldre EMD-praksis om offentlige erstatningssaker. Derimot, når grensen for krenkelse fremgikk i skjerpet form av nyere EMD-praksis, fant Høyesterett det tvilsomt om det kunne benyttes analogi fordi EMD-praksisen gjaldt offentlige erstatningssaker – selv om den eldre EMD-praksisen også hadde gjort det. Det kan ikke betegnes direkte konvensjonsstridig at Høyesterett ikke anvendte den skjerpede grensen etter 1993. -EMD hadde verken omtalt situasjonen at en erstatningssak sto mellom sivile parter eller avgjort noen slik sak enda. Det fremstår likevel

⁹⁰ Tilfellet ble til EMD-dommen *Ringvold*

⁹¹ Rt. 1996 s. 864 s. 870. Min kursivering

⁹² Tilfellet ble til EMD-dommen *Y*

⁹³ Rt. 1999 s. 1363 s. 1379-1380. Min kursivering

inkonsekvent at Høyesterett anvendte analogisk den rettsregelen som innebar et mindre strengt krav for overholdelse av uskyldspresumsjonen, men plutselig var motvillig til å analogisk anvende den nyere rettsregelen som ville innebære et strengere krav for overholdelse. Den nyeste rettsregelen rettet seg dessuten direkte mot saker som fulgte en frifinnelse. Således var den minst like egnet for analogi for de norske, sivile erstatningssakene som gjaldt nettopp frifinnelsestilfeller, som den eldre rettsregelen der det ikke ble skilt mellom frifinnelser og innstilling av straffesaken før domstolsbehandling.

4.3.3 Nyere Høyesterettspraksis (sentrale dommer *etter* 2003):

'Tilskrivelse av straffansvar' medfører konkret krenkelse – krav om å unngå å skape forbindelse til straffesaken og at erstatningsavgjørelsen samlet sett sår tvil om riktigheten av frifinnelsen

I 2003 anvendte Høyesterett 'konstatering av straffskyld' som grense for krenkelse av uskyldspresumsjonen også i erstatningssaker mellom *staten* og en frifunnet. I dommene *Hammern* og *O* dømte EMD denne praksisen som konvensjonsstridig. -Det fulgte direkte av *Sekanina* og *Asan Rushiti* at dette ikke var en tilstrekkelig krenkelsesterskel når offentlig erstatning ble krevd etter en frifinnelse var besluttet. Kravet for overholdelse av uskyldspresumsjonen skulle i slike tilfeller være at enhver mistankeytring var unngått.

På samme tid fikk man endelig, med dommene *Ringvold* og *Y*, en avklaring av terskelen for sivile erstatningssaker med en fornærmet som part i etterkant av en frifinnelse. EMD oppstilte imidlertid ikke da vurderingstemaet 'enhver mistankeytring' som avgjørende grense. Terskelen i slike saker måtte gå ved uttalelser som tilskriver straffansvar for den frifunne ('statements imputing criminal liability').

Følgelig var det ikke feil når man i norsk rett hadde anvendt vurderingstemaet 'konstatering av straffskyld' for sivile saker. Norge ble likevel dømt i *Y* fordi EMD fant at den konkrete saken inneholdt tilskrivelser av straffansvar i erstatningsbegrunnelsen fra lagmannsretten (og Høyesterett ikke hadde tatt avstand fra uttalelsene). Norske domstolers *anvendelse* av vurderingstemaet måtte altså korrigeres.⁹⁴ Man skulle krevd at erstatningsdommen ikke skapte en forbindelse til straffesaken ved å inneholde strafferettslig pregede vurderinger eller ha for stor nærhet til avsikten av frifinnelsen, slik at erstatningsavgjørelsen ikke sådde tvil om frifinnelsen når den redegjorde for

⁹⁴ Slik også Strandbakken, LoR, s. 239

sannsynligheten for de faktiske handlingene.

Samtidig forutsatt EMD i *Ringvold* at hvis det er en nær prosessuell tilknytning mellom en sivile erstatningssak og straffesaken som endte i frifinnelse, utover at kravene ble behandlet i samme sak, så vil *det* aktualisere art. 6-2 og terskelen 'enhver mistankeytring'.

Betydningen av *Ringvold* og *Y* ble vurdert for første gang i norsk Høyesterettspraksis med kjennelsen Rt. 2003 s. 1671. Høyesterett tolket dommene slik at uskyldspresumsjonen er overholdt hvis erstatningen «ikke blir begrunnet på en slik måte at det blir skapt tvil om tiltaltes strafferettslige uskyld ...». ⁹⁵ Høyesterett fant at det klart nok ikke i seg selv kunne skape en slik forbindelse til straffesaken at det krenket uskyldspresumsjonen at begrunnelsen for erstatningsavgjørelsen demonstrerte innfrielsen av et skjerpet beviskrav. Erstatningssaken hadde imidlertid ikke markert avstand til straffesaken ved å belyse forskjellen i beviskravene, og erstatningssakens bevistema var handlingene beskrevet i spørsmålsskriftet til lagretten samtidig som det gjennomgående var benyttet typisk strafferettslige begrep. Dette hadde skapt en tilknytning til straffesaken. I sum var uskyldspresumsjonen da krenket.

Rt. 2004 s. 321 ⁹⁶ fulgte opp kjennelsen fra 2003. Det ble uttalt at «man ikke [kunne] unngå å komme nær opp til en strafferettslig vurdering ... » når man skulle begrunne sivil erstatningsansvar, men at det måtte kreves at begrunnelsen ikke skapte tvil om frifinnelsen. ⁹⁷ Erstatningsbegrunnelsen hadde ikke skapt noen forbindelse til straffesaken ettersom det ikke var brukt typisk strafferettslige begrep eller vist til tiltalebeslutningen eller spørsmålsskriftet til lagretten og man dessuten hadde påpekt forskjellen i beviskravene for sakene.

EMD var ikke enig, og Norge ble derfor dømt for krenkelse av art. 6-2 i *Orr* i 2008. Man hadde, ifølge EMD, anvendt begrepet vold på en typisk strafferettslig måte og erstatningsbegrunnelsen gikk utenfor det sivilrettslige tema. Det var da skapt en forbindelse til straffesaken og erstatningsdommen sådde da tvil om frifinnelsen fra straffesaken.

I Rt. 2009 s. 1456 uttalte Høyesterett at den ikke anså at dommen *Orr* fravek tidligere EMD-praksis, men var en videreføring av den rettsregelen som gjaldt og som norske domstoler hadde implementert. Høyesterett opprettholdt dermed rettsanvendelsen fra sin tidligere praksis. I vurderingen av forbindelseslinjen mellom erstatningsavgjørelsen og straffesaken, fant Høyesterett at typisk strafferettslige begrep unngått, drøftelsen ikke pekte på elementer fra straffesaken og at man

⁹⁵ Rt. 2003 s. 1671 avsnitt 32.

⁹⁶ Tilfellet ble til EMD-dommen *Orr*

⁹⁷ Rt. 2004 s. 321 avsnitt 26 og 30

hadde presisert forskjellen i beviskravene. Imidlertid hadde erstatningsavgjørelsen, ut ifra en mer helhetlig vurdering av domsgrunnene, likevel skapt tvil om det hadde vært riktig å frifinne den tiltalte. Uskyldspresumsjonen var derfor krenket.

Senest i Rt. 2015 s. 1299 sa Høyesteretts Ankeutvalg at sett under ett måtte erstatningsdommen unngå å “ ... etterlate det inntrykk at retten mener det var grunnlag for straffansvar, eller være utformet slik at de i realiteten må lede til den konklusjon at det ikke var grunnlag for frifinnelse ... “. ⁹⁸ Uskyldspresumsjonen var krenket ved at lagmannsretten hadde koblet ansvarsgrunnlaget direkte opp mot konklusjonen i straffespørsmålet og heller ikke uttrykkelig markert distanse til straffesaken.

Det følger av dette at når EMDs dommer fra 2003 skulle følges opp av norsk Høyesterett, endret man ikke det overordnede vurderingstemaet for krenkelsesspørsmålet i norsk rett. -Stadig ble det krevd av domstolene som avsa sivilt erstatningsansvar for en frifunnet at de unnlot å uttrykke 'tvil om uskyld/straffeskyld for den frifunne', unngikk å 'så tvil om riktigheten av frifinnelsen' o.l. formuleringer. Det fremstår i det hele som at lite skiller mellom den krenkelsesterskelen man anvendte i norsk rett *før* 2003; 'konstatering av straffskyld' og krenkelsesterskelen fra EMDs praksis fra 2003 og framover; 'tilskrivelse av straffansvar'. Etter Høyesterettspraksis etter 2003 innebærer imidlertid overholdelse av uskyldspresumsjonen ved idømmelsen av erstatningsansvar en rekke *spesifikke krav til erstatningsbegrunnelsen*. Avgjørelsen må, for det første, unngå å skape tilknytning til straffesaken: drøftelsen må holde seg innenfor det sivilrettslige tema og domsgrunnene må markere distanse til straffesaken (eksplisitt påpeke at erstatningsansvar ikke påvirker vurderingen av straffansvar/straffskyld og belyse forskjellen i beviskravene). For det andre, må avgjørelsen unngå samlet sett å så tvil om frifinnelsen ved å etterlate inntrykk av at retten som idømmer erstatningsansvar mener at vilkårene for straffansvar også er oppfylt.

Det er imidlertid verdt å merke seg at i etterkant av at Høyesterett anvendte disse spesifikke kravene, har norske domstoler likevel ikke lyktes helt i å tilfredsstillende dommerne i Strasbourg. Høyesteretts vurdering ble ansett uriktig i *Orr*. Det er riktignok ikke de generelle reglene som norsk Høyesterett stiller opp som EMD gjennomgående dømmer utilstrekkelige eller konvensjonstridige, bare hvordan de *anvendes* på det konkrete saksnivå. Det kan likevel spørres om dette gjør rettstilstanden mer hensiktsmessig⁹⁹ sammenlignet med om det *var* den generelle ordningen man ble

⁹⁸ Rt. 2015 s. 1299 avsnitt 4

⁹⁹ Rui, TfS, s. 132-133 kritiserer Høyesteretts utviklede spesifikke krav, men mener derimot at det viser at Høyesterett har gått for langt i å følge opp EMD-praksis.

pålagt å gjøre endringer i og om ikke gjennomføringen av uskyldspresumsjonen i norsk rett kunne vært mer effektiv hvis norsk lovgiver på eget initiativ endret ordningen. Det vil drøftes i det følgende.

4.4 Kan uskyldspresumsjonen gjennomføres i norsk rett på en måte som ivaretar de bakenforliggende hensyn på en bedre måte?

4.4.1 Bør adgangen til idømmelse av erstatningsansvar stenges for i slike tilfeller de lege ferenda?

En frifinnende dom innebærer formodentlig at det er foregått en kontradiktorisk prosess der anklagene har blitt avfeid fordi det ikke kunne bevises at den mistenkte hadde utført de aktuelle handlingene etter den bevisterskel vårt rettssystem stiller for at det skal kunne anses sikkert nok. Men at det i ettertid idømmes erstatningsansvar mot samme person på nøyaktig samme faktisk grunnlag, kan som nevnt virke uforståelig på den frifunne og for omverdenen.¹⁰⁰ At de to dommene konkluderer mot hverandre på samme problem, om vedkommende har begått de aktuelle handlingene, er direkte motsigende. Dommene fremstår logisk uforenelige og vanskelige å akseptere. (Motsigelsesproblemet utdypes nedenfor.) Dette er egnet til å svekke den allmenne tilliten til rettssystemet.¹⁰¹

Videre blir den logiske løsningen på motsigelsen at én av dommene må være feil. Det kan da lett bli en utbredt oppfatning at den frifunne likevel må være straffskyldig.¹⁰² Følgelig er slike motstridende dommer også egnet til å svekke tilliten til riktigheten at rettsavgjørelser.

Hensynet til den frifunnes omdømme og renvaskingseffekten tilsier at avsigelsen av en frifinnende straffedom etter bevisets stilling må medføre et sterkt vern mot etterfølgende spekulering i forholdet fra strafftiltalen (som drøftet under punkt 3.3.2 og 3.3.3). Når straffanklagene og det som begrunnet dem har blitt grundig prøvd og endelig avfeid, bør det ikke i ettertid være anledning til å reise tvil om nettopp disse anklagene. Også hensynet til den frifunne sin tillit til rettssystemet, taler mot at

¹⁰⁰ Slik også Strandbakken, LoR, s. 233 med videre henvisninger

¹⁰¹ Slik også NOU 2000:33 s. 28-29 («Renvasking og legitimitet» og «Kommentar»)

¹⁰² Se f.eks. NOU 2000:33 s. 27 flg. om stigmatiseringseffekten av erstatningsdommen i slike tilfeller.

Slik også Strandbakken, LoR, s. 246 (note 56) om en drapssak fra Salten tingrett der den tiltalte ble frikjent og erstatningsdømt, hvorpå frifinnelsen ble møtt med vantro i lokalsamfunnet.

forholdet kan rulles opp igjen ved at en påfølgende erstatningssak spør om vedkommende likevel begikk de nøyaktig samme handlingene. Når en erstatningssak gjør det og konkluderer motsatt som straffesaken, medfører det en stor fare for at den frifinnende straffedommen stemples som uriktig (jf. nedenfor).

Følgelig taler hensynet til den frifunne, den allmenne rettsoppfatningen og tilliten til rettssystemet sterkt mot at det skal være adgang til idømmelse av erstatningsansvar i slike tilfeller.

Det er prosessrettslig kurant at en straffesak og erstatningssak gjelder ulike krav etter rettskraftlæren, også når de omhandler eksakt samme handling. Det endrer imidlertid ikke at det likevel, som nevnt, fremstår som et paradoks for folk flest når utfallene går i hver sin retning. Krav på erstatning kan fremsettes for nøyaktig samme faktiske forhold som det foreligger en strafferettslig frifinnelse for, siden frifinnelsens materielle rettskraft ikke omfatter de faktiske forhold og den subjektive rettskraften heller ikke rammer den fornærmede. Det er imidlertid kanskje nettopp her problemet ligger. For allmennheten kan det fremstå kunstig og noe merkelig at det er rettskravet (om straff) som avgjøres og ikke de konkrete faktiske handlingene (fra tiltalen).¹⁰³

At vurderingene av de faktiske forholdene formelt sett ikke er en del av avgjørelsen, kan forstås bedre dersom man ser til andre frifinnelsesårsaker enn manglende bevis for de faktiske forhold. For eksempel kan nødrett innebære at en handling erklæres straffri fordi nødssituasjonen viste at den ikke var straffverdig, men likevel tillegges erstatningsansvar overfor en tredjepart som led tap av handlingen. *Det vil nok for de fleste fremstå som rimelige utfall på sakene, som det heller ikke ligger noen motsetning i.*¹⁰⁴

Derimot fremstår det paradoksalt når situasjonen er at én dom konkluderer med at NN ikke skal straffes fordi det ikke ble bevist at vedkommende gjorde handlingen fra tiltalen, men samme handling finnes utløsende for erstatningsplikt ved at det da fastslås at handlingen *ble* utført av vedkommende.¹⁰⁵ De fleste personer har en oppfatning av at en anklaget person enten har gjort det eller så har vedkommende ikke gjort det. At den mistenkte blir « ... vurdert som '70 prosent' drapsmann eller voldtektsforbryter gir liten mening.»¹⁰⁶ Det er dessuten en logisk umulighet, når de to dommene er avsagt i en kombinasjonsprosess, at dommerne både reelt har vært overbevist om at den mistenkte har gjort handlingene i én kontekst og samtidig ikke gjort handlingene i en annen kontekst. I praksis kan erstatningsavgjørelsen derfor lett oppfattes av allmennheten som et bevis på

¹⁰³ Se f.eks. NOU 2000:33 s. 27 punkt 2.3.1 og s. 30 punkt 2.3.2

¹⁰⁴ Aall, Rettsstat og menneskerettigheter, s. 477 og Strandbakken, LoR, s. 233

¹⁰⁵ Slik Smith, UfR, s. 203 og Aall, Rettsstat og menneskerettigheter, s. 477 med videre henvisninger

¹⁰⁶ NOU 2000:33 s. 30

at den anklagede er rett gjerningsmann for dette faktiske forholdet og at straffesaken må ha fått et uriktig utfall.

I Rt. 2007 s. 1601 uttaler Høyesterett i avsnitt 13 angående spenningen mellom uskyldspresumsjonen og idømmelse av erstatningsansvar for en frifunnet at

“[d]et er særlig viktig at premissene får fram forskjellen mellom det strafferettslige beviskravet og beviskravet for å tilkjenne erstatning/oppreisning, slik at leseren forstår at tilkjennelse av erstatning/oppreisning ikke innebærer at kravet til straffeskyld også er til stede”.

Også i NOU 2000:33 uttales det helt avslutningsvis på s. 147 at:

“[d]et er vanskelig for straffesystemet å styre den sosiale renvaskingen av frifinnelser. Men en bedre pedagogisk utforming av domspremissene for delte avgjørelser, med særlig vekt på å forklare hvorfor ileggelse av erstatning ikke rokker ved frifinnelsen, kan trolig bidra noe.”

I utredningen anbefales det å gå bort ifra prinsippet om klar sannsynlighetsovervekt i erstatningssaker der straffansvar tidligere er forsøkt gjort gjeldende, slik at forskjellen i beviskravet blir tydeligere og angrepet på renvaskingseffekten mindre.¹⁰⁷

Dette er et lite slagkraftig argument. Dommer er ikke vanlig sengelektyre for folk flest, verken for ikke-akademikere eller akademikere (som ikke er jurister), og dem som typisk leser dommer, trengs ikke ulikheten i beviskrav å forklares for. Viktigst er det imidlertid at en belysning av beviskravene uansett ikke er tilstrekkelig til å fjerne den motsigelsen det fremstår som for allmennheten når to avgjørelser konkluderer motsatt om nøyaktig samme forhold.¹⁰⁸ Angrepet på renvaskingseffekten til en frifinnelse reduseres ikke effektivt ved at det kun sørges for å få frem hvordan retten teknisk sett kunne komme frem til at vedkommende «denne gangen» *hadde* utført de faktiske handlingene. Ifølge utredningen tydet mediedekning i etterkant av Karmøy-saken på at selv i avisreportasjer der de ulike domsutfallene var forklart ut ifra ulikheten i beviskrav, kunne det se ut til at selv journalistene ikke forsto hva det dreide seg om.¹⁰⁹ Det er da urealistisk å forvente at allmennheten skal forstå *og akseptere* den juridiske forklaringen om at straffesaken og erstatningssaken skal anses for å være adskilte saker med ulike beviskrav, ved at dette uttrykkes i erstatningsdommers begrunnelse.¹¹⁰ Det kan riktignok innvendes at populærjournalistikk kan ha egne motiver for å fremstille en sak unyansert og forsterke inntrykket av et kontroversielt paradoks.¹¹¹

¹⁰⁷ Også Strandbakken, LoR, s. 247 mener at ulikheten i beviskravene må formidles tydeligere.

¹⁰⁸ Slik også Aall, Rettsstat og menneskerettigheter, s. 477

¹⁰⁹ NOU 2000:33 s. 28

¹¹⁰ Slik også Smith, UfR, s. 203 i kommentar til domsgrunnene i RT. 1996 s. 864

¹¹¹ NOU 2000:33 s. 29

Å tydeliggjøre forskjellen i beviskrav bedre, er følgelig ikke et tiltak som vil medføre at hensynene bak uskyldspresumsjonen ivaretas tilstrekkelig når erstatningsansvar idømmes i slike tilfeller.

I utredningen ble det faktisk uttalt at å stenge for adgangen til å kreve erstatning i slike tilfeller ville “beskytte renvaskingsfunksjonen av en frifinnelse best, fordi en da overhode ikke vil få egne forhandlinger, domspremisser eller domsslutninger om erstatning som er egnet til å utdype eller endre det bilde straffesaken og frifinnelsen gir av tiltaltes handlinger – verken i kombinasjonsprosessen eller i egen sivil sak.”¹¹²

Utredningen gikk likevel ikke inn for denne endringen i sin konklusjon. Dette begrunnes med at det ikke er “... opplagt at en bør forsøke å forhindre at en renvasking blir motsagt hvor bevisførselen og bevisvurderingen for erstatningskravet unntaksvis skulle vise at den er truffet på sviktende grunnlag ...”.¹¹³

Jeg er imidlertid uenig i at muligheten for at en frifinnende dom kan være truffet på et usikkert grunnlag er et forsvarlig argument for at man i andre sammenhenger kan unnlate å gi frifinnelsen full effekt. Dersom nye bevis tilsier at en frifinnende dom er truffet på et sviktende grunnlag, må straffesaken søkes gjenopptatt og frifinnelsen søkes opphevet. Dersom en frifinnelse skyldtes at det var utilstrekkelig med bevis for de faktiske forhold og bevissituasjonen forblir den samme, bør ikke andre dommere i en etterfølgende sak kunne tillates å undergrave frifinnelsen fra straffesaken ved å overprøve vurderingen foretatt i straffesaken og legge til grunn at utfallet av straffesaken var uriktig. Hvis det generelt tillates at en endelig frifinnende straffedom kan behandles som uriktig og ses bort ifra, ville det undergrave hele vårt rettssystem og dessuten stride med det (i § 96) Grunnlovsfestede prinsippet om at ingen kan straffes unntatt etter dom. Av disse grunner må det i alle sammenhenger presumeres at en endelig frifinnende straffedom pga. utilstrekkelig bevis for de faktiske forhold, er korrekt. En frifinnende dom betyr at det eksisterer mer enn en teoretisk mulighet for at vedkommende ikke begikk handlingen, og det er et rettsstatlig prinsipp at det er mer ønskelig at 10 skyldige personer går fri enn at én uskyldig person straffes, av hensyn til rettssikkerheten.

Dette taler for å stenge for adgangen til idømmelse av erstatningsansvar for et faktisk forhold det foreligger frifinnelse etter bevisets stilling for.

På den annen side ville en fornærmet i så fall ha større mulighet for erstatning fra en påstått skadevolder i tilfeller der straffansvar aldri hadde vært forsøkt gjeldende for forholdet f.eks. fordi

---

¹¹² Ibid., s. 145

¹¹³ Ibid.

privat anmeldelse uteble eller offentlig tiltale aldri ble tatt ut.¹¹⁴ Dette kan stride med hensynet til fornærmede og likebehandlingsprinsippet og tale mot å stenge for adgangen til å idømme sivilt erstatningsansvar etter en frifinnelse.

Vanligvis i sivile saker, er kravene kontrære og partenes interesser like tungtveiende.¹¹⁵ I en sak hvor eksakt dette forholdet først har blitt prøvd i en straffesak, men avvist etter bevisets stilling, kan imidlertid ikke interessenes tyngde nødvendigvis sies å være lik lenger. Det spesielle er da at hvis erstatningsdommen ender i den fornærmedes favør vil det aktualisere et motsigelsesproblem som helst gjør at det gunstige utfallet for den mistenkte i straffesaken tilsidesettes. Det gjør at hensynet til den mistenkte må tillegges større vekt enn dersom vedkommende *bare* var avkrevd erstatning. Sistnevnte situasjon hadde vært vesentlig mindre belastende for den påståtte skadevolder og heller ikke automatisk gitt omverden assosiasjoner til at personen også skulle vært straffet.

Aall tar til ordet for at norske prosessregler bør utelukke adgang til å idømme erstatningsansvar i slike tilfeller pga. motsigelsen det fremstår som. Han fremholder at lovgiveren bør tolke uskyldspresumsjonen mer progressivt enn EMD har gjort og stenge for dommer som fastslår eller forutsetter at en handling er begått av en person som etter bevisets stilling er frifunnet for nøyaktig den handlingen.¹¹⁶ Når den frifunne slik gis et vern på bekostning av fornærmedes behov for reparasjon, er det mulig med mekanismer som ivaretar hensynet til fornærmede likevel. Det kan sørges for ved utvidelse av den offentlige erstatningsordningen som allerede eksisterer for voldsofre, med bevisstemaet om det er begått en voldskade. Dette ville neglisjere offerets eventuelle behov for moralsk oppreisning fra nettopp den påståtte skadevolderen, den frifunne, men også gi fornærmede en bedre utsikt til å faktisk få erstatningen utbetalt.¹¹⁷ Slik vil staten ta risikoen for at den frifinnende straffedommen i realiteten var uriktig, fremfor at den frifunne må det.¹¹⁸

Hensynet til den fornærmede er dermed ikke et tungtveiende argument mot å stenge for adgangen til å idømme erstatningsansvar i slike tilfeller.

Om man innfører at straffesakens utfall er bindende for erstatningskrav om samme forhold, vil det i realiteten innebære at beviskravet for at erstatning kan tilkjennes i slike tilfeller går fra å være

---

¹¹⁴ Ibid., s. 205

¹¹⁵ Rt. 2003 s. 1671 avsnitt 34

¹¹⁶ Aall, Rettsstat og menneskerettigheter, s. 480

¹¹⁷ Ibid., s. 479. Slik også dissenterende dommer Costa i *Ringvold*.

¹¹⁸ Motsatt Strandbakken, LoR, s. 244 om at slik offentlig erstatning også ville fremstå uforståelig for allmennheten og ikke løst motsigelsesproblemet. Jeg er uenig. Hvis erstatningsvilkåret var bevis for at en skade er voldt *uten krav om kjent gjerningsmann*, slik her foreslått, peker ikke den erstatningssaken på den frifunne og er ingen motsigelse av den frifinnende straffedommen.

kvalifisert sannsynlighetsovervekt til bevis utover enhver rimelig tvil for den faktiske handling.

Sammenlignet med gjeldende rett vil beviskravet følgelig ikke heves drastisk.

Imidlertid kan det å indirekte kreve samme bevisstyrke for erstatning som straff ses som å "... gå i mot hovedtendensen i erstatningsretten, som er å redusere beviskravene for å ilegge erstatning for å sikre at flere skader blir gjenopprettet."¹¹⁹ Også Aall påpeker at det strider med etablert norsk rett å blokkere for en fornærmets rett til å søke dekning for en skade og påpeker at det kan gripe inn i fornærmedes rett til "... access to court ..." etter EMK art. 6-1.¹²⁰ Flertallet i *Ringvold* mente også at den fornærmedes rett etter art. 6-1 utelukket å la frifinnelser hindre muligheten til å kreve erstatning for samme faktiske forhold etter sivile regler med lavere beviskrav. Erstatningskravet ville dessuten « ... i realiteten vil bli avgjort i en rettssak hvor skadelidte ikke er part og uten prosessuell adgang til å influere på utformingen av kravet eller bevisførselen ... ».¹²¹

Uskyldspresumsjonen etter art. 6-2 bør imidlertid ses som "... en av mange formålsrasjonelle og forholdsmessige begrensninger på retten til domstolsadgang [etter art. 6-1] i sivile saker."¹²² Et annet poeng er at retten etter art. 6-1 også gjelder for den frifunne: Dersom en erstatningssak tillates å kunne konkludere med at den frifunne har gjort handlingen fra straffesaken, motsier det den frifinnende avgjørelsen og uthuler renvaskingseffekten av den. Dette forhindrer at den frifunne får en fullt ut effektiv virkning av den frifinnende avgjørelsen og at vedkommendes rett til « ... access to court ... » for straffanklagene mot seg ikke har vært 'praktisk og effektiv', slik EMK krever.¹²³

Videre ville et lovfestet unntak fra erstatningsplikt medføre at et slikt erstatningskrav ikke har noe rettslig grunnlag, at det ikke var noe rettsgrunnlag å gå til sak på. Slik sett ville det ikke være noe inngrep i retten til domstolsprøving etter art. 6-1 til en person som prøver å forfølge et slikt krav.¹²⁴

Innføringen av at frifinnende straffedommer binder erstatningssaker om samme forhold, ville altså medføre et sterkere gjennomslag av uskyldspresumsjonen i norsk rett enn EMD har gitt rettigheten.¹²⁵ Dette er det fullt adgang til (se punkt 2 og 4.1). Det ville dessuten forhindre at en frifunnet sin rett etter art. 6-1 blir svekket. Prinsippet om det beste vern sin rett etter EMK artikkel 53 taler følgelig for å stenge for erstatningsansvar i slike tilfeller.

---

¹¹⁹ NOU 2000:33 s. 205

¹²⁰ Aall, *Rettsstat og menneskerettigheter*, s. 479-480. Se også Strandbakken, *LoR*, s. 240 som er imot utvidet rettskraft for frifinnelser i slike tilfeller av denne grunn.

¹²¹ NOU 2000:33 s. 39 med videre henvisninger.

¹²² Aall, *Rettsstat og menneskerettigheter*, s. 479

¹²³ Pedersen, *TfS*, s. 286

¹²⁴ NOU 2000:33 s. 145

¹²⁵ Slik også mindretallsdommer Flock i *Rt.* 1999 s. 1363 angående fremming av erstatningskrav i samme sak som *straffekravet*

Et annet tungtveiende moment er at norsk rett innebærer at hvis det slås fast at uskyldspresumsjonen er krenket ved at erstatningsdommen inneholder tilskrivelse av straffansvar for den frifunne, får konstateringen av konvensjonsstrid likevel ingen reell virkning for den frifunne. Konvensjonsstridige domsgrunner utgjør ingen absolutt opphevelsesgrunn og anses ikke for å være en feil som kan ha innvirket på utfallet av erstatningsavgjørelsen. Derfor kreves det ikke i norsk rett at erstatningsdommen oppheves, kun at overinstansen konstaterer at det foreligger krenkelse og tar avstand fra ytringene for at den frifunne skal ha tilstrekkelig «remedy» etter EMK artikkel 13.¹²⁶ Hensynet til den frifunne taler i denne sammenheng sterkt for at erstatningsansvar må stenges for i slike tilfeller.

Etter min mening er det derfor klart at å stenge for erstatningsansvar etter en frifinnende straffedom etter bevisets stilling om samme faktiske forhold, er den løsningen som på best mulig måte vil ivareta hensynene bak uskyldspresumsjonen og andre sentrale hensyn på området.

4.4.2 Hvordan kan endringen fra punkt 4.4.1 gjennomføres i norsk rett?

Å stenge for adgangen til idømming av erstatning kunne enten innføres ved at norsk lovgiver ga et lovbestemt unntak fra erstatningsplikt¹²⁷ eller at frifinnende straffedommer fikk utvidet rettskraft for slike tilfeller¹²⁸.

Tidligere krevdes det for forfølgningserstatning at den frifunne beviste med sannsynlighetsovervekt at han/hun ikke hadde begått handlingen fra tiltalen. I etterkant av EMD-dommene *Hammern* og *O*, ble det foretatt en lovendring, slik at det nå hovedsaklig er tilstrekkelig at det foreligger en frifinnelse¹²⁹. Motivasjonen var at staten på objektivt grunnlag burde dekke den skade strafforfølgningen hadde påført den frifunne ettersom dette ble sett som en beklagelig omkostning av straffeprosessen.¹³⁰ Etter min mening bør dette også gjelde fornærmedes erstatningskrav: staten bør lovfeste et unntak fra erstatningsplikt for personer som er frifunnet etter bevisets stilling og selv påta seg fornærmet-erstatning i slike tilfeller gjennom et offentlig erstatningsfond.¹³¹ En slik regelendring ville medført en forenkling av rettstilstanden, dermed taler også retts tekniske hensyn

¹²⁶ jf. Rt. 2003 s. 1671 avsnitt 45 der dette forankres i EMD-dommen *Adolf mot Østerrike*. Også Rt. 2007 s. 40 avsnitt 17 og 29

¹²⁷ Slik drøftet i NOU 2000:33, s. 12 flg. og 145 flg.

¹²⁸ Slik drøftet i Strandbakken, LoR, s. 240-241. I denne oppgaven omhandler imidlertid forslaget om utvidet rettskraft for frifinnelser kun denne oppgavens avgrensede tilfelle.

¹²⁹ Etter Strpl. § 444a

¹³⁰ Aall, Rettsstat og menneskerettigheter, s. 475 med henvisning til lovforarbeidene.

¹³¹ Slik også dissenterende dommer Costa i *Ringvold* og Aall, Rettsstat og menneskerettigheter, s. 479

for dette.

Det har blitt innvendt at man i jursaker ikke vet hva grunnlaget for en frifinnelse er og at enhver frifinnelse av en jury i så fall måtte avskjære erstatning, noe som ville føre for langt i f.eks. nødrettstilfeller.¹³² Med avvikling av juryordningen¹³³ utgjør dette imidlertid ikke lenger noe problem.

Den frifunne sin opplevelse av at renavaskingseffekten etter frifinnelsen angripes, er den samme uansett om erstatningsansvaret idømmes i en etterfølgende sivil sak eller i straffesaken. Situasjonene bør derfor likebehandles, slik Høyesteretts flertall også påpeker i Rt. 1999 s. 1363. Høyesterett lar imidlertid likebehandling tale *mot* at en frifunnet skal beskyttes mot å bli ilagt erstatningsansvar *i en kombinasjonsprosess* fordi han/hun etter gjeldende rett ikke er beskyttet mot å bli ilagt erstatningsansvar *i en etterfølgende erstatningssak*. -Dersom erstatningskravet bare kunne forfølges i en etterfølgende sak, ville det være lite prosessøkonomisk og føre til at offerets erstatningssak var avhengig av hans/hennes økonomi. Høyesterett kommenterer ikke at man kan sikre hensynet til likebehandling ved å avskjære fremming av erstatningskrav i slike tilfeller både i kombinasjonsprosess og i separat, etterfølgende prosess. Høyesterett kunne bestemt dette både i medhold av EMK art. 6-2 og Grl. § 96 (2). Det ville også forhindre at ofres erstatningsmuligheter avhenger av hvilke økonomiske ressurser de har.¹³⁴

---

¹³² Ibid., s. 478-479 drøfter spørsmålet

¹³³ jf. Stortingsvedtak 08.06.2015 av Dokument 8:43 S (2014-2015) og Innst. 330 S (2014-2015)

¹³⁴ Slik også Aall, Rettsstat og menneskerettigheter, s. 478

Kilderegister

Lover

- Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven)
- Lov 1. juli 1887 nr. 5 om rettergang i straffesaker (straffeprosessloven)
- Lov 13. august 1915 nr. 6 om rettergangsmåten for tvistemål (tvistemålsloven)
- Lov 22. mai 1991 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven)
- Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)
- Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)

Konvensjoner

- Den europeiske menneskerettighetskonvensjon av 4. november 1950

Lovforarbeider og Stortingsvedtak

- NOU 2000:33: Erstatning til ofrene hvor tiltalte frifinnes for straff, utredning fra professor dr. juris Jon T. Johnsen etter oppdrag fra Justis- og politidepartementet i brev av 21. desember 1999, avgitt 19.12.2000.
- Dokument 16 (2011-2012): Rapport til Stortingets presidentskap fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven, avgitt 19.12.2011
- Stortingsvedtak 08.06.2015 av Dokument 8:43 S (2014-2015) og Innst. 330 S (2014-2015), Stortingets nettsider, <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/?p=61512>, 25.05.2016

Rettspraksis fra Høyesterett

- Rt. 1994 s. 721 (HR-1994-63-B) (kjennelse)
- Rt. 1996 s. 864 (HR-1996-57-B) (Ringvold-saken)
- Rt. 1999 s. 1363 (HR-1999-63-A) (dissens 3-2) (Karmøy-saken)
- Rt. 2003 s. 1671 (HR-2003-227-A) (kjennelse)
- Rt. 2004 s. 321 (HR-2004-379-A) (kjennelse) (Orr-saken)
- Rt. 2007 s. 1601 (HR-2007-1875-A) (kjennelse)
- Rt. 2007 s. 40 (HR-2007-85-A)

- Rt. 2009 s. 1456 (HR-2009-2179-A)
- Rt. 2014 s. 1292 (HR-2014-2472-A)
- Rt. 2015 s. 1299 (HR-2015-2350-U) (beslutning i Høyesteretts ankeutvalg)

Rettspraksis fra EMD

- *Adolf mot Østerrike*, 26.03.1982, application no. 8269/78
- *Minelli mot Sveits*, 25.03.1983, application no. 8660/79
- *Lutz mot Tyskland*, 25.08.1987, application no. 9912/82
- *Nölkenbockhoff mot Tyskland*, 25.08.1987, application no. 10300/83
- *Englert mot Tyskland*, 25.08.1987, application no. 10282/83
- *Sekanina mot Østerrike*, 25.08.1993, application no. 13126/87
- *Allenet de Ribemont mot Frankrike*, 10.02.1995, application no. 15175/89
- *Asan Rushiti mot Østerrike*, 21.03.2000 (final 21.06.2000), application no. 28389/95
- *Lamanna mot Østerrike*, 10.07.2001 (final 10.10.2001), application no. 28923/95
- *Ringvold mot Norge*, 11.02.2003 (final 11.05.2003), application no. 34964/97
- *Y mot Norge*, 11.02.2003, application no. 56568/00
- *O mot Norge*, 11.02.2003 (final 11.05.2003), application no. 29327/95
- *Hammern mot Norge*, 11.02.2003, application no. 30287/96
- *Lundkvist mot Sverige*, 13.11.2003, application no. 48518/99
- *Del Latte mot Nederland*, 09.11.2004 (final 09.02.2005), application no. 44760/98
- *Reeves mot Norge*, 08.07.2004, application no. 4248/02
- *O.L. mot Finland*, 05.07.2005, application no. 61110/00
- *Orr mot Norge*, 15.05.2008, application no. 31283/04
- *Allen mot Storbritannia*, 12.07.2013, application no. 25424/09
- *N.A mot Norge*, 18.12.2014, application no. 27473/11

Juridiske bøker

- Aall, Jørgen: *Rettsstat og menneskerettigheter*, 4. utgave, Bergen 2015
- Jacobs, White & Ovey: *The European Convention on Human Rights*, 5. utgave v/ White & Ovey, New York 2010
- Møse, Erik: *Menneskerettigheter*, 3. opplag 2004, Oslo 2002

Juridiske artikler

- Pedersen, Jorun I.: Uskyldspresumsjonen og uttalelser om straffeskyld før skyldspørsmålet er avgjort, Tidsskrift for Strafferett nr. 4 2006 s. 258-293
- Rui, Jon Petter: Uskyldspresumsjonens vern mot omtale av straffesaker før straffedom og etter frifinnelse, Tidsskrift for Strafferett 2014 s. 119-143
- Strandbakken, Asbjørn: Simpson i Strasbourg, Lov og Rett 2003 s. 231-248
- Smith, Eva: Frifundet i straffesagen - dømt til offererstatning. En Kafkask retstilstand, Ugeskrift for Retsvæsen (UfR) 1999 B s. 200-204